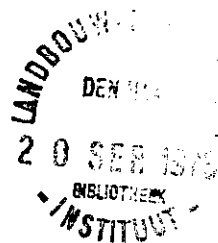

WEERT - STRAMPROY

Sociaal-economische verkenning van een ruilverkaveling
in Westelijk Noord-Limburg

Interne Nota

A

Augustus 1973

Niet voor publikatie - Nadruk verboden

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Streekonderzoek

127.3

INHOUD

	Blz.
HOOFDSTUK I	ALGEMENE SOCIALE EN ECONOMISCHE ASPECTEN
	5
§ 1.	Inleiding
	5
§ 2.	Historische achtergronden van Weert en Stramproy
	6
§ 3.	De groei van de bevolking
	7
§ 4.	De ontwikkeling van de beroepsbevolking en van de werkgelegenheid
	9
§ 5.	Ruimtelijke ordening
	11
HOOFDSTUK II	AGRARISCH STRUCTURELE ASPECTEN
	14
§ 1.	Inleiding
	14
§ 2.	De ontwikkeling van het aantal bedrijven
	14
§ 3.	De oppervlakte van de bedrijven
	19
§ 4.	De produktieomvang van de bedrijven in 1966 - 1971
	25
§ 5.	De verkaveling en de eigendom-pacht-verhouding
	26
§ 6.	De aantallen bedrijven, de oppervlakte van de bedrijven, de produktieomvang, de verkaveling en de eigendom-pacht-verhouding in de 4 deelgebieden
	29
HOOFDSTUK III	DE BEDRIJFSSTRUCTURELE ASPECTEN
	32
§ 1.	Inleiding
	32
§ 2.	De ontwikkeling van de totale produktieomvang en van de betekenis van de akkerbouw, de rundveehouderij, de veredeling en de tuinbouw
	32
§ 3.	De bedrijfstypen
	33
a.	Bedrijfstype en cultuurgrond
	35
b.	Bedrijfstype en produktieomvang
	37
§ 4.	De bouwland-grasland verhouding
	38
§ 5.	De akkerbouw
	39
§ 6.	De rundveehouderij
	40
§ 7.	De veredeling
	42
§ 8.	Mestproduktie en milieu
	44
§ 9.	De tuinbouw
	45
§ 10.	Arbeid, arbeidsbezetting en arbeidsproduktiviteit
	46
§ 11.	De produktieomvang per man en de groei van de arbeidsproduktiviteit
	48

INHOUD (vervolg)

	Blz.
HOOFDSTUK IV	
ENIGE ASPECTEN VAN DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING VAN DE LANDBOUW IN HET RUILVERKAVELINGSGEBIED	50
§ 1. Inleiding	50
§ 2. De toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven	50
§ 3. De ontwikkeling volgens de indeling in Blijvers-Wijkers-Twijfelaars	54
§ 4. Blijvers - Wijkers - Twijfelaars naar deelgebied en de oppervlakte van deze bedrijven	55
§ 5. De toekomstige bedrijfsgrotestructuur	56
§ 6. De bedrijfsomvang van de Blijvers - Wijkers - Twijfelaars en het bedrijfs- type	57
§ 7. De ontwikkeling van de akkerbouw, de rundveehouderij, de veredeling en de tuinbouw	58
§ 8. Een benadering van de ontwikkeling van het arbeidsinkomen per bedrijf en per man in 1981	60
SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING	64
BIJLAGEN	69

HOOFDSTUK I

ALGEMENE SOCIALE EN ECONOMISCHE ASPECTEN

§ 1. Inleiding

Het ruilverkavelingsgebied Weert-Stramproy omvat gronden gelegen in 4 gemeenten t.w. Weert, Stramproy, Nederweert en Hunsel. De grens van het gebied is aangegeven op de hiernaast afgedrukte kaart 1). De noordgrens wordt gevormd door de Zuid-Willemsvaart en de grens van het bestemmingsplan van Weert. De westgrens wordt voor een gedeelte gevormd door een boscomplex. Ten zuiden hiervan valt de grens samen met de landsgrens met België. De oostgrens loopt langs het kanaal Westem-Nederweert, de Tungelroysche beek en verder door de gemeente Hunsel richting Belgische grens. In het blok liggen verschillende dorpen nl. Stramproy in het zuiden, voorts Altweerterheide, Tungelroy en Swartbroek in de gemeente Weert.

De oppervlakte van het blok binnen de voorlopige blokgrens is $\pm 6\,500$ ha. Hiervan was in 1971 $\pm 4\,700$ ha in handen van landbouwbedrijven 2). Het overige gedeelte bestaat uit bos en heidevelden en bebouwde terreinen. Rond de kernen liggen hooggelegen oude bouwlandgronden die hoofdzakelijk beteeld worden met akkerbouwgewassen. De rest van de grond is middelhoog en laag gelegen. Deze gronden liggen voornamelijk in grasland. De bodem bestaat uit fijn zand, dat varieert van fijn lemig tot sterk lemig. De bovenlaag is dun, zodat de hoger gelegen gronden gevoelig zijn voor droogte. Op de lager gelegen gronden komt snel wateroverlast voor.

Ten behoeve van de beschrijving van regionale verschillen is een indeling gemaakt. Deelgebied Weert omvat het westelijk gedeelte van Weert dat in het blok valt nl. Altweerterheide, Moesel en Tungelroy, deelgebied Nederweert het oostelijk gedeelte van Weert (Swartbroek, Leuken) en het aangrenzende gedeelte van Nederweert, het derde deelgebied de gemeente Stramproy en het vierde deelgebied de gemeente Hunsel voor zover deze binnen het blok ligt.

In dit rapport wordt een beschrijving gegeven van de landbouw in het blok. Alvorens in te gaan op de ontwikkelingen in de landbouw wordt ingegaan op enige meer algemene sociale en economische aspecten: de omvang en de groei van de bevolking in de voornaamste gemeenten, de omvang van de werkgelegenheid en op de ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening. Het bevolkingsaantal hangt immers samen met de omvang van het verzorgingsapparaat, waar ook de landbouwbevolking van afhankelijk is. De aanwezigheid van een gevarieerd aanbod

1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst; reproductie van het kaartfragment is niet toegestaan.

2) Bedrijven ≥ 10 sbe.

van werkgelegenheid is van invloed op de mogelijkheden voor boeren en boerenzoons om van beroep te veranderen. Ten slotte: in de structuur- en bestemmingsplannen is een visie neergelegd welke op een aantal punten de ontwikkelingen in de landbouw zal beïnvloeden.

Bij het samenstellen van dit rapport is gebruik gemaakt van gegevens over het gebied uit diverse bronnen: gegevens van volkstellingen 1947, 1960 en 1971, van provinciale arbeidsmarktbeschrijvingen, van gemeentelijke structuur- en bestemmingsplannen, en van publicaties over het gebied. In de hoofdstukken 2, 3 en 4 wordt uitgegaan van de gegevens van landbouwtellingen in 1966 en 1971, aangevuld met informatie van ter plaatse goed bekende personen.

§ 2. Historische achtergronden van Weert en Stramproy

De plaatsen Weert en Nederweert zijn ontstaan op hoge droge gronden aan de rand van de Peel (Weert = Waard = stuk land gelegen bij of te midden van water) en vormden vroeger een heerlijkheid met een ongedeeld bestuur. Eerst na 1400 ontstonden afzonderlijke besturen. Stramproy ontstond in een streek met veel bos. Het achtervoegsel "roy" heeft nl. de betekenis dat op deze plaats de bomen gerooid zijn. In de omgeving van deze dorpen lagen uitgestrekte heidevelden die in gemeenschappelijk gebruik waren en waarop schapen gehouden werden. De wol van deze schapen werd tot laken verwerkt. Aan dit wolambacht dankten Weert en Stramproy hun eerste bloei (1350 tot 1600).

Na deze periode kwam een tijd met veel troebelen en verval. Het wolambacht viel terug naar een veel lager niveau. Er bleven in deze plaatsen alleen wat bedrijfjes over welke voorzagen in plaatselijke behoeften. De voornaamste bestaansbron werd gevormd door de landbouw. Stramproy lag in deze tijd aan een paar belangrijke wegen waardoor er een relatief druk verkeer was. Het wolambacht is hier tot in het midden van de vorige eeuw in stand gebleven.

In de negentiende eeuw kreeg Weert betere verbindingen. In de tijd van Napoleon werd de grote Noordervaart gegraven ($\pm$ 1810), welke later in verbinding kwam met de Zuid-Willemsvaart. In 1879 werd de spoorlijn Antwerpen-Hamont-Weert-Roermond-Duitsland geopend. In 1913 kwam de verbinding met Eindhoven tot stand. De oude verbindingen van Stramproy werden minder belangrijk. De ligging tegen de Belgische grens, de aanleg van het kanaal en van de spoorwegen maakten van Stramproy een afgezonderd plaatsje. Van de vroegere bedrijvigheid bleef weinig over.

De nieuwe verbindingen (kanaal, spoorwegen) waren van grote betekenis voor de landbouw. Vroeger waren alleen gronden rond de kernen in cultuur. Daaromheen lagen uitgestrekte heidevelden, moerassen en zandverstuivingen. Door de bemesting met plaggen te vervangen door aangevoerde mest kreeg men tegen het einde van de 19e eeuw de mogelijkheid heide en moerasgronden te ontginnen (o.a. Dijkerpeel, de Kruis- en Kalverpeel en een stuk van het Wijfelterbroek). Een gedeelte van deze gronden werd bebost met dennen, waar destijds veel vraag naar

was voor gebruik in de mijnen in Zuid-Limburg. De rest werd cultuurgrond. De ontwatering in deze ontginningen is in de loop der tijden door de waterschappen de Oude Graaf (ten noorden van Weert-Nederweert) en Midden-Limburg (zuidelijke gedeelte van Weert-Nederweert) veel verbeterd.

Door deze maatregelen is het vroegere landschap met zijn uitgestrekte heide- en peelvelden sterk veranderd, maar er zijn toch nog op verschillende plaatsen stukken natuurschoon van verschillend karakter overgebleven. We noemen hier de IJzeren Man (80 ha), de Tungeler Wallen (90 ha), Beauchamps (187 ha), Wijfelterbroek (50 ha), Moeselpeel (52 ha), de Krang onder Swartbroek (120 ha) en het Vosseven en het Areven onder Stramproy.

In de eerste helft van deze eeuw heeft er zich een geleidelijke ontwikkeling in de handel en in de industrie voorgedaan. Na de tweede wereldoorlog is deze ontwikkeling sneller verlopen. Deze is in Weert mede gestimuleerd doordat deze plaats aangewezen werd als primaire ontwikkelingskans waardoor een premie- en prijsreductieregeling van toepassing werd. Uit de kleine plaatselijke bedrijfjes groeiden grotere industriële vnl. metaalindustrie, grafische industrie en bouwnijverheid. Na 1969 gingen de maatregelen ter stimulering van de industrialisatie ook gelden voor de stuwende dienstverlenende bedrijven. In 1971 zijn deze gunstige voorwaarden weer ingetrokken. Men mag verwachten, dat hierdoor de uitbreiding van de werkgelegenheid in de komende tijd langzamer zal verlopen dan in de afgelopen periode.

In Stramproy is de ontwikkeling veel later op gang gekomen. Lange tijd had deze gemeente nog een overwegend agrarisch karakter. De laatste jaren beginnen ook hier industriële van de grond te komen.

§ 3. De groei van de bevolking

Het aantal inwoners van Weert bedroeg in 1971 ongeveer 35.500, Nederweert had een inwonertal van ongeveer 12.000 en Stramproy van 4.200. De gemeente Hunsel laten we buiten beschouwing omdat slechts een betrekkelijk klein gedeelte van deze gemeente in het blok ligt. De kern van Weert fungeert als regionaal verzorgingscentrum voor de omliggende gemeenten. De kernen van Nederweert en Stramproy zijn veel kleiner hetgeen ook in het verzorgingsgebied tot uiting komt.

De groei van de bevolking van 1947 tot 1971 was vergeleken met Nederland als totaal vrij hoog. De totale groei van Weert bedroeg van 1947 tot 1971 74%, die van Nederweert 42% en die van Stramproy 99% (zie tabel 1).

De groei van het bevolkingsaantal is voor een belangrijk gedeelte veroorzaakt door een geboortenverschot. In de gemeente Weert werd deze groei nog versterkt door een vestigingsoverschot. Weert kreeg een belangrijke uitbreiding van de industriële werkgelegenheid. Voorts waren er een aantal scholen en internaten. In de tweede helft van de zestiger jaren is deze internaatsbevolking belangrijk afgenomen, waardoor een vertrekoverschot ontstond. Tevens heeft de woningbouw enigszins

Tabel 1. De bevolkingsgroei in Weert, Nederweert en Stramproy van 1947 tot 1971

	Aantal inwoners in			Index (1947 = 100)			
	Weert	Neder- weert	Stramproy	Weert	Neder- weert	Stramproy	Neder- land
1947	20 479	8 521	2 115	100	100	100	100
1950	22 044	9 204	2 177	108	108	108	104
1955	25 105	9 205	2 297	123	108	109	111
1960	28 355	10 059	2 693	138	118	127	119
1965	32 034	10 974	3 568	156	129	169	127
1970	35 190	11 777	4 087	172	138	193	135
1971	35 657	12 097	4 201	174	142	199	136
1972	35 726	12 409	4 339	174	146	205	138

Bron: CBS-statistieken.

gestagneerd. In Nederweert was er tot 1968 een vertrekoverschot. Industriële werkgelegenheid ter plaatse was niet aanwezig. Na 1968 ontstond er een vestigingsoverschot, doordat Nederweert in trek kwam als forensengemeente. In Stramproy was in het begin van de vijftiger jaren een vertrekoverschot. Na die tijd is in Stramproy het vertrekoverschot veranderd in een vestigingsoverschot. Van 1965 tot 1970 waren vestiging en vertrek ongeveer met elkaar in evenwicht (zie tabel 2).

Tabel 2. Geboorten-, vertrek- en vestigingsoverschotten in de 3 gemeenten van 1951 tot 1969

Periode	geboor- tenover- schot	vestiging c.q. ver- trekover- schot	geboor- tenover- schot	vestiging c.q. ver- trekover- schot	geboor- tenover- schot	vestiging c.q. ver- trekover- schot
1951-1955	2 488	546	958	- 481	269	- 117
1956-1960	2 713	539	1 094	- 282	339	+ 78
1961-1965	2 935	1 377	1 159	- 191	410	+ 522
1966-1969	2 375	- 456	740	- 131	307	+ 74

Bron: CBS-statistieken.

Door de sterke natuurlijke groei van de bevolking in deze gemeenten wijkt de bevolkingsopbouw af van die van Nederland als geheel. Het percentage jongeren is hoger en het percentage ouderen is lager dan in Nederland als geheel (zie tabel 3). De snelle bevolkingsgroei heeft talrijke consequenties voor een toekomstige ontwikkeling. De vraag naar werkgelegenheid zal toenemen. Om hierin te voorzien zullen fabrieken, kantoren etc. gebouwd moeten worden. Het aantal woningen zal uitgebreid worden als ook het aantal winkels, scholen en andere voorzieningen.

Tabel 3. De bevolkingsopbouw in Weert, Nederweert, Stramproy en Nederland in 1971 1)

Leeftijd	Weert	Nederweert	Stramproy	Nederland
	%	%	%	%
0 - 20 jaar	38,7	44,1	43,8	35,9
20 - 65 jaar	54,1	49,2	49,9	53,9
65 jaar en ouder	7,2	6,7	6,3	10,1
	100,0	100,0	100,0	100,0

1) Volkstelling 1971.

§ 4. De ontwikkeling van de beroepsbevolking en van de werkgelegenheid

Met de groei van de bevolking is uiteraard ook de beroepsbevolking toegenomen. Het gedeelte van de beroepsbevolking dat in de landbouw werkzaam is nam daarbij af, de beroepsbevolking werkzaam in de industrie- en dienstensector nam toe. In Weert bedroeg het percentage dat in de landbouw werkzaam was in 1947 22,6%. In 1970 was dit nog 8,2% 1). In Nederweert en Stramproy was in 1947 nog bijna 60% van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw. In Stramproy, waar de totale beroepsbevolking sneller toenam dan in Nederweert, bedroeg het percentage dat in de landbouw werkzaam was in 1970 12,1%. In Nederweert lag dit hoger nl. op 23,9% (zie tabel 4 blz. 10).

Het percentage van de beroepsbevolking dat werkzaam is in de industrie is in Stramproy hoger dan in Weert en Nederweert. In Weert is naast de industrie de dienstensector een belangrijke bron van werkgelegenheid. In Stramproy is juist slechts weinig werkgelegenheid in de dienstensector en ook slechts een klein percentage van de beroepsbevolking werkzaam in deze sector. In Nederweert was in 1970 ongeveer de helft van de beroepsbevolking werkzaam in de industrie en ongeveer een kwart in de dienstensector (zie tabel 4 blz. 10).

De omvang van de werkgelegenheid is iets kleiner dan die van de beroepsbevolking. Direct na de tweede wereldoorlog was dit verschil vooral in Weert nog vrij klein. In de loop der jaren nam dit verschil toe. Na + 1965 is de werkgelegenheid ter plaatse sneller gegroeid dan de beroepsbevolking. Het tekort aan werkgelegenheid werd kleiner. In 1970 bedroeg het verschil voor het arbeidsdistrict Weert, waartoe naast de drie genoemde plaatsen ook Hunsel behoort ongeveer 800 arbeidsplaatsen. In 1971 was het verschil 1010 (zie tabel 5 blz. 11).

1) Midden-Limburg in cijfers; kamer van koophandel Midden-Limburg.

Tabel 4. De ontwikkeling van de mannelijke beroepsbevolking in Weert, Nederweert en Stramproy

1947 1)	Weert	%	Nederweert	%	Stramproy	%	Totaal	%
Landbouw	1 292	22,6	1 449	58,3	356	59,4	3 097	35,2
Industrie	2 479	43,3	628	25,3	125	20,8	3 232	36,7
Diensten	1 954	34,1	407	16,4	119	19,8	2 480	28,2
Totaal	5 725	100,0	2 484	100,0	600	100,0	8 809	100,0
1960 1)								
Landbouw	800	10,1	1 039	36,5	225	31,0	2 064	18,0
Industrie	4 377	55,3	1 244	43,7	377	52,0	5 998	52,2
Diensten	2 742	34,6	563	19,8	123	17,0	3 428	29,8
Totaal	7 919	100,0	2 846	100,0	725	100,0	11 490	100,0
1970 2)								
Landbouw	850	8,2	754	23,9	131	12,2	1 735	11,9
Industrie	5 650	54,3	1 598	50,7	891	82,2	8 139	55,6
Diensten	3 900	37,5	801	25,4	62	5,6	4 763	32,5
Totaal	10 400	100,0	3 153	100,0	1 084	100,0	14 637	100,0

1) Volkstellingen 1947, 1960.

2) Midden-Limburg, Roermond 1971

Tabel 5. Werkgelegenheid, beroepsbevolking en pendel in het district Weert in 1964, 1967, 1970 en 1971 (alleen mannen) 1)

	1964	1967	1970	1971
Beroepsbevolking	14 400	15 900	16 550	16 800
Werkgelegenheid	13 785	14 630	15 755	15 790
Verschil	- 615	- 1 270	- 795	- 1 010
Inkomende pendel	1 100	975	1 450	1 550
Uitgaande pendel	1 650	1 800	2 085	2 355
Arbeidsreserve	65	445	160	205

1) Provinciale arbeidsmarktbeschrijvingen van 1964, 1967, 1970 en 1971

Een belangrijk gedeelte van de pendel van het district (ongeveer de helft) richt zich op Noord-Brabant (met name Eindhoven), een kwart van de pendel richt zich op Midden-Limburg, vooral op de plaatsen Roermond en Sittard. De rest gaat naar diverse andere plaatsen niet alleen in Nederland doch ook in Duitsland en België.

Uit de volkstelling 1971 zijn enkele voorlopige cijfers over de pendel per gemeente beschikbaar. Hieruit blijkt dat in de gemeente Weert 71,5% van de totale beroepsbevolking die er woont ter plaatse ook werkt. In Nederweert en Stramproy waren deze percentages veel lager nl. 46% en 42,5%. Nederweert en Stramproy zijn dus duidelijk forensenplaatsen. Een groot gedeelte van de beroepsbevolking werkt in Weert dat een centrumfunctie heeft voor het hele gebied.

Tabel 6. Ligging werkadres 1971 alleen voor personen met beroep (zowel mannen als vrouwen)

	Weert	%	Neder- weert	%	Stramproy	%
In de gemeente	9 145	71,5	1 945	46,0	610	42,0
Buiten de gemeente	3 485	27,0	2 240	53,0	825	57,0
Tijdelijk niet werkend	180	1,5	45	1,0	15	1,0
Totaal	12 830	100,0	4 230	100,0	1 450	100,0

§ 5. Ruimtelijke ordening

Weert

De stadsuitbreiding van Weert vond de afgelopen periode plaats aan de zuidelijke rand van de kern. In de toekomst zal de uitbreiding hier minder zijn. Alleen bij het gebied Moeselpeel zal nog een zekere uitbreiding plaatsvinden. De voornaamste uitbreidingen zullen in de komende periode gerealiseerd worden ten noorden van de kern nl. in de omgeving van Boshoven.

De dorpen welke in het blok liggen zullen in de komende periode waarschijnlijk slechts weinig uitgebreid worden (Altweeterheide, Tungalroy, Swartbroek). In de afgelopen periode vond hier een zekere uitbreiding plaats. In de toekomst zal men echter deze uitbreidingen in de dorpen beperken en de woningbouw concentreren in de kern Weert.

In het blok liggen een aantal waardevolle natuurgebieden. Het betreft hier bossen en heidevelden als de Altweeterheide, de Tungalroysche Heide, het Wijfelterbroek en de Krang bij Swartbroek. Dit zijn deels restanten van de vroegere begroeiing, deels later aangeplante bossen. Dit zijn beschermde gebieden. De rest van het gebied onder Weert wordt in het bestemmingsplan in hoofdzaak aangemerkt als agrarisch gebied.

De plannen ten aanzien van het buitengebied worden momenteel herzien. Een nieuw structuurplan is in voorbereiding. Waarschijnlijk zal de vaststelling van dit plan nog enige tijd duren. In 1971 is het Streekgewest Weert gevormd, waarin verschillende gemeenten (Budel, Grathem, Hunsel, Maarheeze, Nederweert, Stramproy, Weert) samenwerken. Dit samenwerkingsverband zal een structuurplan vaststellen. Het nieuwe structuurplan van Weert zal waarschijnlijk pas afgehandeld worden als het structuurplan van het samenwerkingsorgaan er is. Men verwacht echter dat het toekomstige structuurplan van dit gebied niet veel zal afwijken van het oude. Eveneens is er een streekplan in voorbereiding.

Op gebied van de openluchtrecreatie is volgens een recente studie 1) een tekort aan voorzieningen in de omgeving van Weert. In het deel van het blok onder Weert zijn geen voorzieningen voor recreatie, hoewel het volgens dit rapport een aantrekkelijk gebied is door de grote variatie in het landschap (landbouwgebieden worden afgewisseld met bossen, er zijn droge en natte gronden). Door het gebied lopen dan ook enige toeristische routes. Er zijn een aantal tweede woningen. In de directe omgeving ligt de IJzeren Man, een recreatiegebied met onder andere een zwembad en een camping. In dit rapport worden verschillende mogelijkheden aangegeven om het tekort aan voorzieningen voor de dagrecreatie op te heffen (Laarderheide ten noordoosten van de kern, Lauracomplex ten zuidwesten van de kern buiten het blok). Verder wordt er gesteld dat de Tungalroysche Heide (in het blok) zal moeten dienen als opvanggebied voor dagrecreatieve behoeften van Stramproy en Tungalroy. Hiervoor zullen enige incidentele voorzieningen getroffen moeten worden (wandelpaden, speelweide en een dagcamping).

Stramproy

De bestaande kern zal aanvankelijk uitgebreid worden in westelijke richting. Voor een gedeelte van de terreinen die hiervoor gereserveerd zijn geldt de bestemming agrarische doeleinden I met dien verstande dat geen gebouwen mogen worden opgericht. Aan de noordzijde van de kern is ruimte gelaten voor industriële doeleinden. Hier mogen alleengebouwen voor industrie en nijverheid worden opgericht. Ten oosten van de kern is een nieuwe rondweg geprojecteerd ter vervanging van de weg Weert-Maaseik, die nu door het centrum loopt. Een gebied tussen de kern en de geprojecteerde weg is bestemd voor reserve-uitbreiding. Hier

1) Basisplan voor openluchtrecreatie voor Midden-Limburg.

mogen alleen gebouwen met een lichte demontabele constructie ten behoeve van bestaande agrarische bedrijven worden opgericht. Ten zuiden hiervan en aansluitend aan de kern is een gebied bestemd voor sport en recreatie.

Er worden 3 natuurreservaten onderscheiden. Het eerste ligt in het uiterste westen van de gemeente ten noorden van de Stramproysche Heide. Hierin is een kampeercentrum gelegen. Het tweede natuurreservaat ligt in de omgeving van het Areven, halverwege de kern en het voornoemde natuurgebied. Het derde gebied ligt in het uiterste noordoosten en is wat Stramproy betreft veel kleiner dan de twee anderen.

De rest van de gronden onder Stramproy (ruimschoots het grootste gedeelte van de gemeente) is bestemd voor agrarische doeleinden. In de omgeving van de kern liggen langs de landwegen vrij veel verspreide woningen en boerderijen. In de afgelopen periode is hier vrij veel gebouwd (ook burgerbebouwing). Het bestemmingsplan in hoofdzaak dat van 1964 stamt, wordt momenteel gewijzigd. De punten waarop wijzigingen aangebracht zullen worden betreffen ten eerste het agrarisch gebied. In dit gebied werd te veel gebouwd (burgerwoningen). Op de tweede plaats de natuurschoongebieden.

HOOFDSTUK II

AGRARISCH STRUCTURELE ASPECTEN

§ 1. Inleiding

In het eerste hoofdstuk is reeds gesteld dat het gedeelte van de beroepsbevolking, dat in de verschillende gemeenten in de landbouw werkt, geleidelijk kleiner wordt. In de afgelopen periode was er ook in dit blok een sterke vermindering. Deze vermindering vond vooral plaats bij de meewerkende zoons, doch ook het aantal bedrijfshoofden nam iets af. Dit ging gepaard met een vermindering van het aantal bedrijven. In sommige gevallen veranderde het bedrijfshoofd van beroep en kromp hij zijn bedrijf in of beëindigde het helemaal. Een aantal andere bedrijfshoofden beëindigde hun beroep vanwege de leeftijd, terwijl er geen opvolger was of een ander die het over wilde nemen. Naast deze opheffing van bedrijven werden er een aantal nieuwe gesticht en wel voornamelijk met niet- of minder- grondgebonden produktierichtingen als veredeling, tuinbouw en champignons.

Deze vermindering van het aantal bedrijven had tot gevolg dat er grond vrijkwam welke voor het grootste gedeelte overgenomen werd door de overblijvende bedrijven. De gemiddelde bedrijfsgrootte werd hierdoor echter niet vergroot omdat er ook grond nodig was voor andere bestemmingen.

De oppervlakte van de bedrijven is anders dan in veel andere gebieden in deze regio een gebrekkige indicator voor de structuur van de bedrijven. Een betere indicator wordt gevormd door het begrip standaardbedrijfseenheden 1). Hierin komt nl. ook de betekenis van de veredeling tot uiting. Juist deze veredeling is sterk toegenomen en vormt momenten bijna de helft van de totale produktieomvang van de bedrijven.

§ 2. De ontwikkeling van het aantal bedrijven

Bij de beschrijving van het aantal bedrijven wordt gebruik gemaakt van gegevens van de metellingen van 1966 en 1971. Als uitgangspunt werd genomen de in het gebied wonende geregistreerde telplichtigen. Bij de metelling in 1971 waren de criteria voor registratie anders dan in 1966. In 1966 werden alle landbouwbedrijven en nevenbedrijven geteld welke ten minste 51 kippen, 1 rund, 1 fokzeug, 3 mestvarkens of 1 ha cultuurgrond hadden. In 1971 werden slechts die bedrijven geteld met een produktieomvang van 10 of meer sbe. De bedrijven werden in de vol-

1) Standaardbedrijfseenheden (sbe) zie bijlage 1.

gende categorieën onderverdeeld:

A-bedrijf : het bedrijfshoofd is landbouwer of tuinder.

B-bedrijf : het bedrijfshoofd heeft een nevenberoep buiten de landbouw.

C-bedrijf : het bedrijfshoofd heeft zijn hoofdberoep buiten de landbouw of is loonwerker en oefent de landbouw als nevenberoep uit.

D-bedrijf : het bedrijfshoofd is rustend of rentenierend.

S-bedrijf : speciale bedrijven.

Tabel 7. De ontwikkeling van het aantal A, B, C, D en S-bedrijven van 1966 tot 1971

	Aantal bedrijven		Oppervlakte cultuurgrond	
	1966 1)	1971	1966	1971
A-bedrijven	359	325	4 314	3 932
B-bedrijven	21	31	176	251
A + B	380	356	4 490	4 183
C-bedrijven	171	78	421	281
D-bedrijven	100	39	273	162
S-bedrijven	3	9	9	6

De belangrijkste categorieën bedrijven zijn de A- en B-bedrijven. Het aantal A + B-bedrijven was 380 in 1966 en 356 in 1971, een vermindering van 1,3% per jaar.

Dit is vergeleken met een aantal andere gebieden tamelijk gering. In het nabijgelegen ruilverkavelingsgebied Oude Graaf was de vermindering van 1965 tot 1970 1,7% per jaar. In het ruilverkavelingsgebied Oploo aan de noordelijke rand van de Peel was de vermindering 1,6% per jaar. In vele andere ruilverkavelingsgebieden ligt dit percentage tussen de 2% en de 3%. Voor Nederland als geheel geldt voor deze periode een verminderingspercentage van $\pm 3,0\%$ per jaar.

De C- en D-bedrijven vormen geen volwaardige landbouwbedrijven. De bedrijfshoofden van de C-bedrijven hebben hun hoofdberoep buiten de landbouw. Van de 78 werkte bijna de helft (34) in de industrie en 17 werkten er in een agrarisch verwant beroep als b.v. veehandelaar, monsternemer etc. De overige 27 werkten in diverse andere beroepen waarvan 9 in de bouwnijverheid. Ook de D-bedrijven hebben landbouwkundig slechts een kleine betekenis. Het betreft hier een aantal oudere boeren of mensen die vroeger een nevenbedrijfje hadden, die eigenlijk hun beroep beëindigd hebben doch nog wat grond of wat vee aangehouden hebben en om die reden telplichtig zijn. De vermindering van de aantallen C- en D-bedrijfjes is hoofdzakelijk veroorzaakt door de wijzigingen in de telcriteria. Het aantal C-bedrijven in 1966 > 10 sbe bedroeg 98 met 350 ha cultuurgrond, het aantal D-bedrijven > 10 sbe 51 met 187 ha cultuurgrond.

1) Inclusief bedrijven < 10 sbe.

De S-bedrijven zijn nagenoeg allen champignonbedrijven. Vanwege de speciale structuur zijn deze apart gehouden.

Van het totaal van 356 A + B-bedrijven liggen er 150 in het noordwestelijk deel van het blok: Altweerterheide, Tungelroy en Moesel. Er liggen er 92 in het deelgebied II: Swartbroek, Leuken en Nederweert. In het zuidelijk gedeelte lagen in 1971 114 bedrijven, waarvan 84 in de gemeente Stramproy en de rest in Hunsel. De vermindering verliep in de verschillende delen, uitgezonderd Stramproy, nagenoeg in gelijk tempo nl. 8% in 5 jaar. In Stramproy bleef het aantal bedrijven gelijk (zie tabel 8).

Tabel 8. Het aantal A+B-bedrijven in 1966 en 1971 in de verschillende deelgebieden

Deelgebied	Aantal in		Index (1966 = 100)
	1966	1971	
I Altweerterheide - Moesel - Tungelroy	163	150	92
II Nederweert - Leuken - Swartbroek	100	92	92
III Stramproy	84	84	100
IV Hunsel	33	30	91

De vermindering van het aantal bedrijven zou sterker geweest zijn als niet een aantal mensen, die eerst het hoofdberoep buiten de landbouw hadden, hun nevenberoep in de landbouw tot hoofdberoep gemaakt hadden en als er niet een aantal nieuwe bedrijven gesticht was. In de volgende tabel worden deze bewegingen tussen de beroepsgroepen en het stichten en opheffen van bedrijven weergegeven.

Tabel 9. De wisselingen tussen de beroepsgroepen, het opheffen van bedrijven en het stichten van nieuwe bedrijven tussen 1966 en 1971

	Aantal bedrijven			
	A + B	C	D	S
Aantal in 1966	380	171	100	3
A + B → C	- 8	+ 8		
A + B → D	- 15		+ 15	
C → A + B	+ 18	- 18		
C → D + S		- 3	+ 2	+ 1
D → C		+ 4	- 4	
opgeheven, niet tel- plichtig	- 34	- 97	- 79	- 1
nieuw gesticht	+ 15	13	5	6
aantal in 1971	356	78	39	9

Wij zien hier dat er in totaal in deze periode 33 bedrijven in de A + B-groep zijn gekomen nl. 18 uit de C-groep en 15 nieuwe bedrijven. Dit wil zeggen dat 9,3% van de bedrijven, die er in 1971 waren, in 1966 nog niet geregistreerd werden als volwaardig landbouwbedrijf. Vergeleken met een aantal andere gebieden is dit een hoog percentage: Oude Graaf 7,4%, Oploo 4,3%, Schaft 3,3%, Roerstreek 4,5%, Oosterwolde 3,9%, Uithuizen 2,8%, Smilde 3,5%. Indien er geen bedrijven tot de A + B-groep waren overgegaan zou het aantal bedrijven met 3,2% per jaar verminderd zijn.

De bedrijfshoofden op de nieuwe bedrijven (A + B + S) (21) en de te-gengestelde beroepsveranderaars (18) waren voor een aanzienlijk gedeelte in 1966 nog thuis meewerkende zoons nl. 15. Voorts waren er 14 in 1966 buiten de landbouw werkzaam. Ook waren er enkele in 1966 reeds zelfstandig boer (zie tabel 10), waarvan 4 binnen en 2 buiten het blok. Zoals later zal blijken zijn hierin belangrijke aanknopingspunten gelegen voor het vooruit berekenen van het aantal bedrijven dat in de toekomst gesticht zal worden.

Tabel 10. De beroepen in 1966 van de bedrijfshoofden op de nieuwe bedrijven in 1971 en van de bedrijven die omgezet werden van een nevenbedrijf in een A + B-bedrijf

	Gesticht in de periode '66 - '71 A + B	Overgang C A + B	Gesticht in de periode '66 - '71 S
Zelfstandig landbouwer	5	-	1
Landarbeider	-	1	-
Werknemer buiten de landbouw	1	12	1
Meewerkend thuis	6	4	4
Medefirmant	1	-	-
Schoolgaand	1	-	-
Onbekend	1	1	-
Totaal	15	18	6

Van het totaal van 380 A + B-bedrijven verdwenen er in de afgelopen periode 57 uit deze beroepsgroep. Iets meer dan de helft van deze bedrijven werd opgeheven of zo sterk verkleind dat ze niet meer geteld werden in 1971. De rest werd aangehouden als nevenbedrijf. Deze 57 of 15% van het totaal is een normaal percentage wanneer wij dit vergelijken met de percentages die in andere gebieden aangetroffen worden: Oude Graaf 15,3%, Oploo 9,0%, Schaft 15,7%, Roerstreek 15,4%, Oosterwolde 15,7%, Uithuizen 30,3%, Smilde 10,4%.

De oorzaak van het beëindigen van het bedrijf moet gezocht worden in de situatie waarin het bedrijfshoofd verkeert en in de kwaliteit van het bedrijf. Zo zal een ouder bedrijfshoofd gemakkelijker de beroepsuitoefening

ning stoppen dan een jonger bedrijfshoofd. De eerstgenoemde zal omdat zijn gezin voltooid is kunnen volstaan met een lager niveau van inkomsten, bovendien ontvangt hij na zijn 65e jaar AOW. De laatstgenoemde zal wanneer hij zijn beroep van boer beëindigt een ander beroep moeten zoeken om in het onderhoud van zijn gezin te kunnen voorzien. Wanneer het bedrijf van minder kwaliteit is zal de geneigdheid bij anderen om het over te nemen gering zijn zodat het opgeheven wordt of geleidelijk verdwijnt. Naast beroepsbeëindiging en beroepsverandering kan een bedrijf vrijkomen door andere oorzaken als invaliditeit of sterfte. In de volgende tabel worden deze veranderingen bij de bedrijfsleiding weergegeven. Op 104 van de 380 bedrijven vond in de periode 1966-1971 een verandering plaats. Slechts 47 bedrijven van deze 104 zijn voortgezet als landbouwbedrijf. Voorts werden er 23 bedrijven door hetzelfde bedrijfshoofd of door een ander voortgezet als nevenbedrijf of als D-bedrijf, terwijl er 34 opgeheven werden.

Tabel 11. Aantallen mutaties bij de bedrijfsleiding van 1966 tot 1971

	Aantal totaal	Aantal voortgezet als			Aantal opgehe- ven
		A + B	C	D	
Beroepsbeëindiging	66	36	2	14	14
Beroepsverandering					
< 50 jaar	10	1	3	-	6
≥ 50 jaar	5	-	3	-	2
Overige oorzaken					
< 50 jaar	15	5	-	1	9
≥ 50 jaar	8	5	-	-	3
Totaal	104	47	8	15	34

Op 66 bedrijven, alle met een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder, beëindigde het bedrijfshoofd zijn beroep. Daarnaast had nog op 13 andere bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder een verandering in de bedrijfsleiding plaats door beroepsverandering of andere oorzaken. Van deze 79 bedrijven met een ouder bedrijfshoofd waarop een verandering in de bedrijfsleiding plaats had werden er 41 overgenomen en voortgezet als volwaardig landbouwbedrijf. Dit is 51,9%. Voor het zuiden als geheel (Limburg + Brabant) werd in de periode 1964-1969 een overnamepercentage van 59,5% berekend 1). Het gebied neemt dus wat opvolging betreft geen uitzonderlijke positie in.

1) Zie: "De vermindering van het aantal agrarische bedrijven in Nederland en de te verwachten ontwikkeling hiervan tot 1980",
L.M.E.N. Prompers, Cultuurtechnisch Tijdschrift nov./dec. 1969.

Deze 41 bedrijven werden niet alle overgenomen door een zoon of schoonzoon. Er werden nl. 8 bedrijven overgenomen door een vreemde. Het opvolgingspercentage door een zoon of schoonzoon is dus $\frac{33}{79}$ ofwel 41,8%.

Van de bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar in 1966 veranderden er 10 van beroep (= 5%). In de meeste gevallen werd het bedrijf opgeheven. Drie bedrijven werden nog aangehouden en voortgezet als nevenbedrijf. Door overige oorzaken (sterfte, invaliditeit etc.) had op 15 bedrijven met een bedrijfshoofd jonger dan 50 jaar een verandering in de bedrijfsleiding plaats. In 5 gevallen werd het bedrijf voortgezet als A + B-bedrijf, één bedrijf werd overgenomen door een boer die ging rusten en 9 bedrijven werden opgeheven. In totaal waren er in 1966 202 bedrijven met een bedrijfshoofd < 50 jaar. Hiervan verdwenen er 19 uit de A + B-groep nl. 9 door beroepsverandering en 10 door andere oorzaken. Dit is in totaal 9,4% of bijna 2% per jaar.

§ 3. De oppervlakte van de bedrijven

De oppervlakte van het blok bedraagt volgens de opgave van de Cultuurtechnische Dienst + 6 500 ha. In hoofdstuk I zagen wij dat in het blok verschillende kernen liggen. Voorts wordt een gedeelte ingenomen door bossen, wegen en waterlopen. Het grootste gedeelte wordt ingenomen door cultuurgrond. In deze beschrijving wordt slechts rekening gehouden met die cultuurgrond die opgegeven is door geregistreerde telplichtingen. Deze hadden in 1966 ongeveer 5 200 ha in gebruik en in 1971 + 4 630. Het gaat hier om de geregistreerden in het blok. Deze hebben ook grond in gebruik buiten het blok. Anderzijds zijn er mensen die buiten het ruilverkavelingsgebied wonen en hier toch grond hebben liggen. Door de ligging tegen de grens zijn er ook buitenlanders die in het blok grond hebben en mensen in het blok die in België grond hebben. In 1971 was dit laatste iets meer dan 50 ha.

De oppervlakte van de geregistreerde bedrijven is verminderd met + 570 ha. Tussen 1966 en 1971 is een aantal bedrijven opgeheven. Voorts zijn door verandering in de telcriteria bedrijven uit de registratie verdwenen. De bedrijven die opgeheven zijn of uit de registratie verdwenen hadden 651 ha cultuurgrond. Hiervan ging 397 ha naar bestaande landbouwbedrijven, 217 ha hield men zelf of ging naar een ander bedrijf dat in 1971 niet telplichtig was en 37 ha werd aan het agrarisch gebruik onttrokken voor uitbreidingsplannen of bosaanplant. Van de vermindering van 570 ha is hierdoor dus 254 ha (217 + 37) verklaard. Andere oorzaken waardoor grond uit de registratie verdwenen kan zijn zijn de bouw van stallen voor de veredelingsproduktie en niet-officiële verpachting.

De A + B-bedrijven hadden in 1971 4 183 ha cultuurgrond in gebruik, de C-, D- en S-bedrijven 449 ha. In 1966 was dit respectievelijk 4 490 ha en 703 ha (zie tabel 7).

In de vorige paragraaf zagen wij dat er een aantal bedrijven opgeheven zijn, dat er bedrijven gesticht zijn en dat bedrijven naar een andere categorie overgegaan zijn. Verder vinden er veranderingen in het grond-

gebruik plaats door vergrotingen en verkleiningen van de blijvende bedrijven. Het totaal der mutaties in het grondgebruik ontgaat ons omdat wij slechts beschikken over cijfers op twee tijdstippen nl. 1966 en 1971. Een bedrijf kan in deze periode zowel grond afgestoten als aangetrokken hebben. Het totaal der veranderingen in het grondgebruik zoals dat in de volgende tabel naar voren komt is dus van beperkte betekenis.

Tabel 12. Mutaties in het grondgebruik van 1966 tot 1971 (in ha)

Verkleiningen	Totaal	A + B	C	D	S
Oppervlakte 1966	5 193	4 490	421	273	9
Opheffing c.q. uit registratie	- 651	- 294	- 171	- 183	- 3
Verkleining	- 388	- 350	- 27	- 8	- 3
Verkleining bij beroepsgroepovergang					
A + B → C, D	- 84	- 84			
C → A + B, S, D	- 11		- 11		
D → A + B, C, S	- 1			- 1	
Subtotaal	4 058	3 762	212	81	3
Vergroting					
Stichting	86	51	27	7	1
Vergroting	439	418	14	5	2
Vergroting bij beroepsgroepovergang					
A + B → C, D, S	2		2		
C → A + B, D, S	44	44			
D → A + B, C, S	3		3		
Subtotaal	4 632	4 275	258	93	6
Saldo beroepsgroepenovergang		- 92	+ 23	+ 69	
Totaal	4 632	4 183	281	162	6
Vermindering cultuurgrond:					
uitbreidingsplannen/recreatie					33
niet telplichtig					174
naar andere niet telplichtige					44
bosaanplant					4
onbekend					306
totale vermindering					561

De bedrijven die opgeheven of uit de registratie verdwenen zijn hadden in 1966 651 ha cultuurgrond. De 34 A + B-bedrijven die dit betrof hadden gemiddeld 8,6 ha grond. De bedrijven die overgingen uit de A + B-

Tabel 13. De veranderingen in de bedrijfsgrootteverdeling

Oppervlakte	1966			1971		
	Aantal in 1966	%	Uit de A + B- groep ver- dwenen	Gebleven in A + B- groep	Gebleven in A + B- groep	Nieuw in A + B- groep
Zonder grond	4	1	2	2	4	8
< 1 ha	5	1	-	5	9	17
1 - < 5 ha	34	9	6	28	34	43
5 - < 10 ha	99	26	27	72	70	78
10 - < 15 ha	148	39	17	131	108	111
15 - < 20 ha	61	16	3	58	59	60
20 - < 30 ha	23	6	2	21	30	30
30 ha en meer	6	2	-	6	9	9
Totaal	380	100	57	323	323	33
Oppervlakte	4 490		510	3 980	4 041	142
Gemiddelde oppervlakte	11,8		8,9	12,3	12,5	4,3
						11,8
						100
						4183

Tabel 14. De bedrijfsvergrotingen en bedrijfsverkleiningen van de A + B-bedrijven in de periode 1966 - 1971

Oppervlakte klasse	Aantal bedrijven	Onveranderd aantal	Vergroot aantal	Oppervlakte	Verkleind aantal	Oppervlakte	Saldo
<1 ha	7	2	2	1,07	3	0,74	+ 0,33
1 - 5 ha	28	2	13	22,00	13	9,64	+ 12,36
5 - 10 ha	72	5	31	40,56	36	91,33	- 50,77
10 - 15 ha	131	3	78	234,29	50	112,91	+ 121,28
15 - 20 ha	58	6	20	76,40	32	99,47	- 23,07
20 - 30 ha	21	-	10	35,34	11	63,20	- 27,86
≥ 30 ha	6	1	2	7,25	3	22,70	- 15,45
Totaal	323	19	156	416,91	148	349,99	

groep naar de C- en D-groep stootten over het algemeen wat grond af, in totaal 84 ha. Deze overgang is vaak een stap in de richting van een geleidelijke liquidatie van het bedrijf. Een belangrijk aantal mutaties heeft zich voorgedaan bij de bedrijven die in dezelfde groep gebleven zijn. Per saldo zijn deze met 388 ha verkleind. Deze verkleiningen kunnen op verschillende manieren teweeggebracht worden zoals: beëindiging van pacht, verkoop van grond, splitsing van het bedrijf, onteigening etc.

Tegenover de verkleiningen van een aantal bedrijven staan de vergrotingen van een aantal andere bedrijven. In totaal kwamen deze vergrotingen neer op 439 ha. De grond heeft men dus bijgekocht of bijgepacht. De nieuwe bedrijven die in deze periode gesticht werden hadden in totaal 86 ha grond in gebruik. De 15 A + B-bedrijven hadden hiervan 51 ha in totaal dus 3,3 ha gemiddeld. De oppervlakte van deze bedrijven is opmerkelijk gering. De bedrijven die overgingen van de C-groep naar de A + B-groep zijn bij deze overgang gemiddeld 2,2 ha vergroot tot gemiddeld 4,7 ha.

Door al deze vergrotingen, verkleiningen en andere mutaties is de gemiddelde oppervlakte van de A + B-bedrijven niet veranderd. De gemiddelde oppervlakte van de C- en D-bedrijven in 1971 is groter dan die in 1966. Door de veranderingen in de criteria voor telplichtig zijn voornamelijk de kleinere bedrijfjes verdwenen. Aan deze verschillen moet dus geen grote waarde gehecht worden.

De bedrijfsgroottestructuur van de A + B-bedrijven zoals deze tot uiting komt in de verdeling naar oppervlakteklassen is wel in gunstige zin veranderd. Het percentage bedrijven < 5 ha nam toe van 11 tot 17%. De betekenis van de bedrijven tussen de 10 en de 15 ha werd kleiner en het percentage bedrijven groter dan 15 ha nam toe van 24 tot 28%. De spreiding in de bedrijfsoppervlakte is dus groter geworden. (Zie tabel 13 op blz. 21.)

De veranderingen in de spreiding in de oppervlakte wordt teweeggebracht door het proces van opheffen c.q. uit registratie verdwijnen van bedrijven, door het stichten van bedrijven met een andere bedrijfsgroottestructuur en door vergrotingen en verkleiningen. De bedrijven die uit de A + B-groep verdwenen waren over het algemeen wat kleiner dan de bedrijven die gebleven zijn. De bedrijven die in de periode 1966-1971 erbij kwamen waren gemiddeld kleiner dan de bedrijven die uit de groep verdwenen zijn. Voorts is bij de bedrijven die gebleven zijn de gemiddelde oppervlakte slechts weinig veranderd. Het aantal bedrijven hieronder tussen de 5 en de 15 ha nam af, terwijl de aantallen in de andere klassen toenamen. De toeneming van de aantallen bedrijven in de lagere oppervlakteklassen kwam dus tot stand door stichten van nieuwe kleine bedrijven en door de overgang uit de C-groep. Daarnaast ook door bedrijfsverkleiningen. De toeneming van het aantal bedrijven boven de 20 ha komt alleen tot stand door bedrijfsvergroting van bestaande bedrijven.

Wij zagen reeds dat er een aantal bedrijven in de A + B-groep bijgekomen zijn welke over het algemeen slechts over weinig grond beschikten. Voor het stichten van de nieuwe A + B-bedrijven was 51 ha grond nodig, de bedrijven die overgingen van nevenbedrijf tot hoofdberoepsbedrijf trokken 45 ha grond aan. De bedrijven die de hele periode aanwezig wa-

ren zijn met 61 ha vergroot. In welke categorie bedrijven deed zich nu de grootste vraag naar grond voor? Anders dan men misschien zou verwachten was dit niet bij de grootste bedrijven. De grootste vraag naar grond deed zich voor bij bedrijven van 10 tot 15 ha. Een aantal van deze bedrijven heeft duidelijk voor de keuze gestaan zich of op de rundveehouderij en de akkerbouw te specialiseren of minder aandacht te besteden aan de grond maar meer aan varkens en/of pluimvee. Daarnaast zijn ook de bedrijven kleiner dan 5 ha per saldo iets vergroot (zie tabel 14 op blz. 22).

Dat de oppervlakte van de bedrijven die in 1966 groter waren dan 15 ha per saldo verkleind is, is voor een gedeelte veroorzaakt door bedrijfsplitsing. Bedrijfsplitsing had plaats op 10 bedrijven boven de 15 ha. Meestal ging het hierbij zo dat een zoon een pluimveebedrijf of varkensbedrijf opzette met weinig grond terwijl een ander de oude boerderij overnam met rundvee en de grond.

Voor de bedrijven met voornamelijk veredeling of voornamelijk tuinbouw is de oppervlakte grond minder belangrijk. De bedrijfsvergroting op de bedrijven met voornamelijk grondgebonden productie (gemengde bedrijven en rundveehouderijbedrijven) is hoger dan op de voornoemde bedrijven. De gemiddelde oppervlakte van deze categorie bedrijven was in 1971 1,8 ha groter dan die in 1966. De gemiddelde oppervlakte van de bedrijven waarop de niet grondgebonden productie de belangrijkste tak was nam toe met 0,7 ha. (Zie tabel 15.) De bedrijven met $\geq 60\%$ rundveehouderij en de gemengde bedrijven zijn in de periode 1966-1971 per saldo met 127 ha vergroot. De veredelingsbedrijven en de tuinbouwbedrijven uit 1966 zijn per saldo in de periode met 59 ha verkleind.

Tabel 15. De bedrijfsgrootteverdeling van de grondgebonden en van de niet grondgebonden bedrijven in 1971 en 1966

Oppervlakte	Aantal bedrijven 1966		Aantal bedrijven 1971	
	rundveehouderij en gemengde bedrijven	veredelings- en tuinbouwbedrijven	rundveehouderij en gemengde bedrijven	veredelings- en tuinbouwbedrijven
zonder grond	-	4	-	8
<1 ha	-	5	-	17
1 - 5 ha	1	33	2	41
5 - 10 ha	62	37	33	45
10 - 15 ha	124	24	63	48
15 - 20 ha	53	8	42	18
20 - 30 ha	22	1	26	4
30 ha en meer	6	-	9	-
Totaal	268	112	175	181
Oppervlakte	3 662	828	2 716	1 467
Gemiddelde oppervlakte	13,7	7,4	15,5	8,1

§ 4. De produktieomvang van de bedrijven in 1966 en 1971

De produktieomvang van de bedrijven wordt uitgedrukt in standaardbedrijfseenheden (zie blz. 69). Het aantal sbe per bedrijf is een maat voor de totale produktieomvang van een bedrijf. Wanneer een bedrijf bij voorbeeld een produktieomvang van 100 sbe had in 1968 betekent dit dat de factorkosten van dit bedrijf (de beloning welke toegekend moet worden aan de factoren arbeid, kapitaal en grond) onder genormaliseerde omstandigheden in 1968 f 20 000,- bedragen zouden hebben. Bij de verhoudingen van 1968 betekende een aantal van 90 à 100 sbe per volwaardige arbeidskracht een produktieomvang waarbij een rendabele bedrijfsexploitatie mogelijk was.

De gemiddelde produktieomvang per bedrijf nam toe van 87 sbe in 1966 tot 116 sbe in 1971 1). In 1966 had 57,4% van de bedrijven een produktieomvang van minder dan 90 sbe. In 1971 bedroeg dit percentage nog 38,2. Het percentage bedrijven met een omvang van meer dan 150 sbe steeg van 5,8% in 1966 tot 26,4% in 1971. Zoals later zal blijken zijn deze veranderingen veroorzaakt door de groei van de varkenshouderij en de pluimveehouderij.

Tabel 16. De verdeling naar produktieomvang in sbe in 1966 en 1971

	1966	%	1971	%
10 - 50 sbe (f 1 550 - f 7 750) x)	46	12,1	35	9,8
50 - 70 sbe (f 7 750 - f 10 850)	83	21,8	43	12,1
70 - 90 sbe (f 10 850 - f 13 950)	93	24,5	58	16,3
90 - 120 sbe (f 13 950 - f 18 600)	101	26,6	73	20,5
120 - 150 sbe (f 18 600 - f 23 250)	35	9,2	53	14,9
150 - 200 sbe (f 23 250 - f 31 500)	19	5,0	70	19,7
200 - 250 sbe (f 31 500 - f 38 750)	3	0,8	13	3,7
≥ 250 sbe (f 38 750)	-	-	11	3,0
Totaal	380	100,0	356	100,0
Gemiddeld per bedrijf	87		116	

x) De hier vermelde bedragen hebben betrekking op het arbeidsinkomen per jaar. Per sbe wordt het arbeidsinkomen op f 155,- gesteld. (Zie bijlage 2.)

Deze verbetering van de verdeling van de bedrijfsomvang is veroorzaakt door het opheffen en stichten van bedrijven en door de groei van de bedrijven die gebleven zijn. De gemiddelde bedrijfsomvang in 1966

1) Ter vergelijking enige andere ruilverkavelingsgebieden: Oude Graaf: 1965 81 sbe, 1970 118 sbe; Roerstreek: 1965 84 sbe, 1970 107 sbe; Schaft: 1965 85 sbe, 1970 119 sbe; Oploo: 1966 82 sbe, 1971 125 sbe.

was 87 sbe. De bedrijven die opgeheven zijn of voortgezet zijn als C- of D-bedrijf hadden gemiddeld een bedrijfsomvang van 70 sbe. De bedrijven die gebleven zijn hadden een produktieomvang van gemiddeld 90 sbe. De omvang van deze bedrijven nam gemiddeld met 5,5% per jaar toe tot 116 sbe in 1971. De bedrijven die in deze periode in de A + B-groep er bij kwamen (de nieuwe bedrijven en de bedrijven die omgezet werden van nevenbedrijf in hoofdberoepsbedrijf) hadden in 1971 een behoorlijk grote omvang (gemiddeld 110 sbe) en waren dus over het algemeen slechts weinig kleiner dan de andere bedrijven.

De groei van de produktieomvang op de kleinere bedrijven was sterker dan op de bedrijven met veel cultuurgrond. Dit geldt zowel voor de bedrijven welke in 1966 een kleine produktieomvang hadden als voor de bedrijven met een hoge produktieomvang. (Zie tabel 17.)

Tabel 17. De index van de produktieomvang in 1971 (1966 = 100) naar produktieomvang en oppervlakte van de bedrijven in 1966

	Produktieomvang in SBE					Totaal
	< 70	70-90	90-120	120-150	≥ 150	
< 5 ha	248	139	129	-	205	185
5 - 10 ha	139	130	93	149	131	130
10 - 15 ha	127	150	120	122	95	136
15 - 20 ha	-	113	132	130	74	124
20 - 30 ha	-	85	108	129	98	108
≥ 30 ha	-	-	-	126	81	94
Totaal	154	139	122	128	107	130

§ 5. De verkaveling en de eigendom-pachtverhouding

De bedrijven in dit gebied zijn erg versnipperd. De 376 A + B-bedrijven in 1966 hadden 4 490 ha cultuurgrond. Deze was verdeeld in 3 148 kavels. Per bedrijf waren dus gemiddeld ruim 8 kavels in gebruik welke kavels gemiddeld nog geen 1,5 ha groot waren.

Het aantal kavels per bedrijf is hoger naarmate het bedrijf groter is. De oppervlakte van de kavels van de grotere bedrijven is wat groter dan die van de kleinere bedrijven. De bedrijven die groter waren dan 30 ha in 1966 namen een uitzonderlijke positie in. Deze waren beter verkaveld. De gemiddelde kavelgrootte van deze 6 bedrijven was 13,74 ha. De rundveehouderijbedrijven hadden in 1966 gemiddeld minder kavels per bedrijf dan de gemengde bedrijven. De kavels waren daarbij groter dan die van de gemengde bedrijven (zie tabel 18 op blz. 27).

Tabel 18. De bedrijfsverkaveling in 1966

	Aantal bedrij- ven	Aantal kavels per be- drijf	Gemiddel- de kavel- grootte	Aantal bedrijven met ka- vels		
				1	2 - 4	5 en meer
< 1 ha	5	1,2	0,6	4	1	-
1 - < 5 ha	34	2,9	0,9	9	20	5
5 - < 10 ha	99	8,3	0,9	3	12	84
10 - < 15 ha	148	8,8	1,4	6	24	118
15 - < 20 ha	61	10,8	1,6	3	9	49
20 - < 30 ha	23	11,0	2,1	-	6	17
30 ha en meer	6	2,5	13,7	3	2	1
Rundvee- bedrijven	57	6,2	2,4	9	15	33
Gemengde bedrijven	211	10,1	1,3	5	25	181
Overige bedrijven	108	6,1	1,1	14	34	60
Totaal	376	8,4	1,4	28	74	274

Naarmate de verkaveling slechter is neemt het percentage van de grond dat in grasland ligt af. In 1966 was deze tendens zeer duidelijk te onderscheiden. In alle oppervlakteklassen was het percentage grasland lager naarmate er meer kavels op het bedrijf waren. Dit is dus ook het geval bij de grotere bedrijven, waarop reeds in 1966 een aanzienlijk percentage grasland voorkwam. Ook in 1971 was het percentage van de grond dat in grasland lag op de bedrijven met veel kavels lager dan op de bedrijven met weinig kavels. Het verschil is groot op de bedrijven met weinig kavels. In de categorie van bedrijven met meer dan 4 kavels zijn de verschillen gering. Het percentage grasland nam in de periode 1966 - 1971 sneller toe naarmate er minder kavels waren. Dit verband is echter slechts zwak (zie bijlage 9).

In 1966 was 61% van de grond in eigendom en 39% werd gepacht. Het grootste gedeelte van de pachtgrond werd gepacht van vreemde eigenaren en de overheid, 21% was pacht van ouders. In de grotere oppervlakteklassen werd een hoger percentage gepacht dan in de kleinere oppervlakteklassen. Van de grond van de bedrijven boven de 30 ha werd 76% gepacht.

(Zie tabel 19 op blz. 28.)

Tabel 19. Eigendom en pacht in 1966

Oppervlakte cultuurground in ha	Aantal ha	% eigendom	% pacht	Verdeeld over			
				land- of tuinbou- wers	overige particu- lieren	over- heid	buiten- landse eigena- ren
<1 ha	3	76	24	100	-	-	-
1 - 5 ha	86	87	13	31	63	6	-
5 - 10 ha	768	70	30	20	58	16	2
10 - 15 ha	1 822	65	35	25	55	14	5
15 - 20 ha	1 073	61	39	39	43	17	0
20 - 30 ha	532	47	53	20	45	19	7
30 ha en meer	206	24	76	30	23	47	-
Totaal	4 490	61	39	27	48	19	3

§ 6. De aantallen bedrijven, de oppervlakte van de bedrijven, de produktieomvang, de verkaveling en de eigendom-pachtverhouding in de 4 deelgebieden

De verschillen in de structuur van de landbouw tussen de 4 deelgebieden zijn wat de bovengenoemde variabelen betreft over het algemeen niet groot. In deze paragraaf worden de belangrijkste cijfers weergegeven.

De percentages A + B-bedrijven bedroegen in de deelgebieden 1, 2 en 3 respectievelijk 61%, 55% en 51%. In het deelgebied Hunsel bedroeg dit percentage 83% (zie tabel 20).

Tabel 20. De beroepsgroepen in 1966 en 1971 naar deelgebied

Deelgebied	% beroepsgroep 1966				% beroepsgroep 1971			
	A + B	C	D	S	A + B	C	D	S
1. Weert	61	26	12	1	75	17	6	2
2. Nederweert	55	29	16	-	71	18	10	1
3. Stramproy	51	27	21	1	71	17	8	4
4. Hunsel	83	12	5	-	86	3	11	-
Totaal	58	26	15	1	74	16	8	2

Door het veranderen van het telcriterium werden in 1971 minder kleine bedrijven geteld. Hierdoor namen de aantallen C- en D-bedrijven sterk af en stegen de percentages A + B-bedrijven. In deelgebied Hunsel waar in 1966 al weinig C- en D-geregistreerden waren is het effect hiervan minder.

De verschillen in de verdelingen naar bedrijfsoppervlakte zijn van weinig betekenis. De gemiddelden liggen zowel in 1966 als in 1971 tussen de 10 en de 15 ha. In deelgebied Hunsel is de spreiding in de verdeling groter d.w.z. dat er procentueel meer kleine dan grote bedrijven waren dan in de 3 andere deelgebieden.

De oppervlakte van de bedrijven met grondgebonden produktie nam in elk van de 4 deelgebieden sneller toe dan die van de bedrijven met voornamelijk veredeling of tuinbouw. Deelgebied Hunsel valt hier wederom op door de snelste ontwikkeling. De bedrijven met voornamelijk grondgebonden produktie hadden er in 1966 gemiddeld 14,7 ha cultuurgrond. In 1971 was dit gemiddeld 18,5 ha (zie tabel 21 op blz. 30).

Wat de produktieomvang van de bedrijven betreft, valt op dat hier wel enige belangrijke verschillen tussen de deelgebieden bestaan. De gemiddelde produktieomvang van de bedrijven in 1966 was in deelgebied 1 6 sbe groter dan in de overige 3 deelgebieden. De groei bedroeg in deelgebied 1 22% in 5 jaar. In deelgebied 2 en 3 bedroeg de groei 39%, in deelgebied 4 bedroeg deze 51%. In 1971 was hierdoor de gemiddelde produktieomvang van de bedrijven in deelgebied 1 111 sbe, in de deelgebieden 2 en 3 117 en 118 sbe en in deelgebied 4 130 sbe.

De bedrijfsverkaveling laat, zoals wij reeds zagen, veel te wensen over.

Tabel 21. De gemiddelde oppervlakte van de bedrijven met grondgebonden produktie in de 4 deelgebieden

	Gemiddelde oppervlakte							
	1 Weert		2 Nederweert		3 Stramproy		4 Hunsel	
	1966	1971	1966	1971	1966	1971	1966	1971
Grondgebonden bedrijven	14,1	15,9	13,1	14,6	13,0	14,6	14,7	18,5
Overige bedrijven	7,9	8,8	6,9	7,4	8,2	8,1	5,1	7,7
Totaal	12,5	12,8	10,8	10,4	11,6	11,2	11,8	12,4

Tussen de deelgebieden bestaan hierbij aanzienlijke verschillen. De uitersten worden gevormd door het deelgebied Hunsel waar in 1966 gemiddeld 5,5 kavels per bedrijf waren met een oppervlakte van 2,3 ha en het deelgebied Stramproy waar gemiddeld 13,3 kavels per bedrijf waren met een oppervlakte van 0,88 ha (zie tabel 22 op blz. 31).

Het percentage van de grond dat in eigendom was van de gebruiker was het langst in deelgebied 1 met 58% en het hoogst in deelgebied 4 met 69%. Hierbij komt nog dat in het deelgebied 4 ook het percentage pacht van de ouders het hoogste was nl. 27% van de grond die gepacht wordt tegen 21% in deelgebied 1 en 3 en 16% in deelgebied 2. Het grootste gedeelte is pacht van particulieren. In deelgebied 1 en 2 wordt ongeveer een kwart van de pachtgrond gepacht van de overheid. In deelgebied 2 is 13% van de pachtgrond in handen van buitenlandse eigenaren. In de andere deelgebieden is dit telkens slechts 1%.

Tabel 22. De bedrijfsverkaveling in de 4 deelgebieden in 1966

Deelgebieden	Aantal bedrijven met cultuurgrond	Kavels per bedrijf	Oppervlakte per kavel	Aantal bedrijven met.....kavels			
				1	2 - 9	10 - 19	≥20
Weert	161	7,3	1,74	15	98	41	7
Nederweert	100	6,9	1,57	9	67	24	-
Stramproy	84	13,3	0,88	3	22	46	13
Hunsel	31	5,5	2,27	1	28	1	1

Tabel 23. Eigendom - pachtverhouding

Deelgebied	Oppervlakte grond	% eigen-dom	% pacht	% van de pacht van		
				particulieren	overheid	instel-lingen buiten-landers
Weert	2 043	58	42	69	26	4 1
Nederweert	1 082	66	34	63	23	1 13
Stramproy	976	60	40	95	3	1 1
Hunsel	388	69	31	87	6	6 1

HOOFDSTUK III

DE BEDRIJFSSTRUCTURELE ASPECTEN

§ 1. Inleiding

Lag in het vorige hoofdstuk de nadruk meer op de ontwikkeling van het aantal bedrijven, van de grond en van de totale produktieomvang van de bedrijven, in dit hoofdstuk ligt de nadruk op de richtingen waarin de bedrijven produceren, de omvang van de produktieëenheden van de bedrijven en de ontwikkelingen hierin.

Naast de veehouderij en de akkerbouw is de veredeling (varkens, pluimveemesterij, leghennen) een belangrijke rol gaan spelen. Uit de bedrijfstypologie zal blijken dat dit de belangrijkste produktietak is geworden. Zowel bij de rundveehouderij als bij de veredeling zullen we zien dat het aantal bedrijven dat zich met de produktie in een bepaalde richting bezighoudt afneemt, terwijl de omvang van de produktieëenheden op de bedrijven die overblijven toeneemt. Door dit proces van specialisatie en schaalvergroting ontstaan geleidelijk uit de vroegere gemengde bedrijven bedrijven met grotere eenheden. Voorzag men vroeger met zijn produktie gedeeltelijk in de behoefte van het eigen bedrijf, men gaat er nu steeds meer toe over om voor de markt te produceren en men koopt de grondstoffen op de markt aan.

§ 2. De ontwikkeling van de totale produktieomvang en van de betekenis van de akkerbouw, de rundveehouderij, de veredeling en de tuinbouw

De totale produktieomvang van de bedrijven uitgedrukt in sbe nam toe met 24% of wel 4,5% per jaar. De betekenis van de akkerbouw werd iets minder, de omvang van de rundveehouderij bleef ongeveer op hetzelfde peil en de tuinbouwproduktie nam met 3% per jaar toe. De belangrijke uitbreiding deed zich voor in de veredelingssector. De omvang hiervan nam toe met 85% in een periode van 5 jaar, terwijl toch ook al in het begin van de periode de veredeling een belangrijke positie innam met ongeveer een derde van de totale produktieomvang. Door deze belangrijke uitbreiding is de veredeling de voornaamste produktietak geworden met 45,6% van de produktieomvang in 1971. Op de tweede plaats kwam in 1971 de rundveehouderij met 31,8% van de produktieomvang. Daarna volgen de akkerbouw en de tuinbouw met respectievelijk 15,5% en 7% van de produktieomvang (zie tabel 24 op blz. 33).

Tabel 24. De ontwikkeling van de produktieomvang in de verschillende sectoren (op A + B-bedrijven)

	Produk- tieomv. in sbe in 1966	%	Produk- tieomv. in sbe in 1971	%	Index (1966=100)
Akkerbouw	7 365	22,2	6 412	15,5	87
Rundveehouderij	13 162	39,7	13 081	31,8	99
Veredeling	10 124	30,6	18 768	45,6	185
Tuinbouw	2 496	7,5	2 915	7,1	117
Totaal	33 147	100,0	41 176	100,0	124

§ 3. De bedrijfstypen

De bedrijven zijn afhankelijk van de mate waarin ze in een bepaalde richting produceren ingedeeld in de volgende 6 categorieën of bedrijfstypen:

1. rundveehouderijbedrijven : 60% of meer van de produktieomvang bestaat uit rundveehouderij;
2. veredelingsbedrijven : 80% of meer van de produktieomvang bestaat uit veredeling;
3. veredelings-(gemengde) bedrijven : 40-80% van de produktieomvang bestaat uit veredeling
4. gemengde (veredelings-) bedrijven : 20-40% van de produktieomvang bestaat uit veredeling, de rest uit akkerbouw en rundveehouderij;
5. gemengde bedrijven : minder dan 20% van de produktieomvang bestaat uit veredeling, de rest uit verschillende andere richtingen;
6. tuinbouwbedrijven : $\geq 40\%$ van de produktieomvang bestaat uit tuinbouw.

Het aantal rundveehouderijbedrijven nam toe van 57 in 1966 tot 82 in 1971. Ook bij de veredelingsbedrijven had een toeneming plaats nl. van 88 bedrijven in 1962 tot 157 in 1971. Het aantal gemengde bedrijven nam sterk af van 211 in 1966 tot 93 in 1971. Het aantal tuinbouwbedrijven bleef constant. Het percentage grondgebonden bedrijven (de rundveehouderijbedrijven en de gemengde bedrijven) liep terug van 70% in 1966 tot 49% in 1971 (zie tabel 25 op blz. 34).

De toeneming van het aantal rundveehouderijbedrijven kwam voornamelijk tot stand doordat op een aantal gemengde bedrijven de rundveehouderij belangrijk uitgebreid werd. Op andere gemengde bedrijven werd de veredeling relatief belangrijker. Bij de tuinbouwbedrijven valt het op dat in 1971 nog slechts 13 van de 24 bedrijven die in 1966 tuinbouwbedrijf waren als tuinbouwbedrijf over waren. Op 7 tuinbouwbedrijven zijn andere produktietakken belangrijker geworden en 4 bedrijven

Tabel 25. De bedrijfstypen in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

	1971 bedrijfstypen						
	rund- vee	verede- ling	verede- ling (ge- mengd)	verede- ling (verede- ling)	gemengd	tuin- bouw	totaal weg 1) totaal
1966							
Rundvee	31	2	6	4	7	1	51 6 57
Veredeling	-	14	1	-	-	-	15 4 19
Veredeling (gemengd)	3	19	32	5	-	-	59 10 69
Gemengd (veredeling)	16	7	40	31	6	1	101 19 120
Gemengd	30	1	14	12	20	-	77 14 91
Tuinbouw	-	2	2	2	1	13	20 4 24
Totaal	80	45	95	54	34	15	323 57 380
Nieuw 2)	2	12	5	4	1	9	33
Totaal	82	57	100	58	35	24	356

1) Weg = opgeheven, uit registratie verdwenen en overgang van hoofd- naar nevenberoep.

2) Nieuw = nieuw gesticht en overgang van nevenbedrijf naar A + B-bedrijf.

werden opgeheven.

De bedrijven die opgeheven zijn of in 1971 niet meer als hoofdberoepsbedrijf geregistreerd werden waren voor een belangrijk gedeelte gemengde bedrijven, nl. 33 van de 57. Er waren in 1966 echter ook tamelijk veel gemengde bedrijven, zodat er tussen de bedrijfstypen niet zulke grote verschillen zijn geweest wat betreft het percentage dat verdwenen is. De bedrijven die in de periode 1966-1971 voor het eerst als A+B-bedrijf geregistreerd werden waren voor een belangrijk gedeelte veredelingsbedrijven. Bij dit aantal waren echter ook 9 tuinbouwbedrijven.

A. Bedrijfstype en cultuurgrond

De bedrijven met 60% of meer rundveehouderij hadden in 1966 gemiddeld een oppervlakte van 15 ha en in 1971 van 17 ha. De gemengde bedrijven hadden gemiddeld wat kleinere oppervlakten in gebruik dan de rundveehouderijbedrijven, nl. gemengde bedrijven met 20-40% veredeling 13,7 ha, gemengde bedrijven met 0-20% veredeling 14,9 ha. De gespecialiseerde veredelingsbedrijven hadden in 1971 gemiddeld een oppervlakte van 3,5 ha en de bedrijven met 40-80% veredeling 11,7 ha. De oppervlakte van de tuinbouwbedrijven was gemiddeld 4,2 ha in 1971 tegen 5,6 ha in 1966 (zie tabel 26).

Tabel 26. Bedrijfstype en cultuurgrond (A + B-bedrijven)

	1966		1971	
	aantal bedrijven	gem. oppervl.	aantal bedrijven	gemiddelde oppervlakte
1. Rundvee	57	15,0	82	17,0
2. Veredeling	19	2,0	57	3,5
3. Veredeling (gemengd)	69	9,5	100	11,7
4. Gemengd (veredeling)	120	13,2	58	13,7
5. Gemengd	91	13,4	35	14,9
6. Tuinbouw	24	5,6	24	4,2

De veranderingen in de gemiddelden van de oppervlakte van de bedrijven in de verschillende typen wordt veroorzaakt door drie factoren t.w.

1. opheffen, beroepsgroepenovergang en stichten van bedrijven;
2. bedrijfstypenovergang;
3. vergrotingen en verkleiningen.

- ad 1. De veranderingen in de oppervlakten van de bedrijven in de verschillende typen door deze factor veroorzaakt zijn slechts zeer gering. Dit blijkt uit de vergelijkingen tussen het totaal der bedrijven in 1966 en 1971 met het aantal bedrijven dat de gehele periode in de A+B-groep aanwezig was (zie bijlage 3).

- ad 2. De typeveranderingen hebben wel een belangrijke invloed op de veranderingen in de gemiddelden. Over het algemeen gaan de wat grotere bedrijven over op de veehouderij en de kleinere op veredeling. Vooral bij de groep gemengde bedrijven in 1966 (verreweg de belangrijkste groep wat de typeveranderingen betreft) is dit duidelijk het geval. De 46 gemengde bedrijven die overgingen naar het veehouderijtype hadden gemiddeld een oppervlakte van 15,8 ha. De gemiddelde oppervlakte van de 62 gemengde bedrijven die overgingen naar de veredelingsstypen was 12,8 ha.

Tabel 27. Het effect van bedrijfstypeverandering op de gemiddelde oppervlakten van de bedrijven in de verschillende types en het effect van vergrotingen en verkleiningen (alle bedrijven die in beide jaren A + B waren)

Type	Aantal in 1966	Gem. opper- vlakte in 1966	Aantal in 1971	Gem. opper- vlakte in 1966	Gem. opper- vlakte in 1972
Rundvee	51	15,3	80	15,9	17,2
Veredeling	15	1,6	45	6,7	4,2
Veredeling (gemengd)	59	9,9	95	12,1	11,8
Gemengd (veredeling)	101	13,7	54	13,0	14,0
Gemengd	77	14,1	34	14,1	15,1
Tuinbouw	20	5,6	15	4,3	5,1
	323	12,3	323	12,3	12,5

De gemiddelde oppervlakte van de 51 rundveehouderijbedrijven in 1966 welke in 1971 nog aanwezig waren was 15,3 ha. De gemiddelde oppervlakte van de 80 rundveehouderijbedrijven in 1971 die in 1966 reeds aanwezig waren was 15,9 ha. Door typeveranderingen werd de gemiddelde oppervlakte met 0,6 ha vergroot. Kleine rundveehouderijbedrijven breidden de veredeling uit en grote gemengde bedrijven breidden de rundveehouderij uit. Bij de veredelingsbedrijven bedroeg deze vergroting door typeveranderingen 5,1 ha. De bedrijven die overgingen op gespecialiseerd veredelingsbedrijf waren dus aanzienlijk groter dan de bedrijven die in 1966 reeds in de veredeling gespecialiseerd waren. Bij de veredelingsbedrijven was de gemiddelde vergroting door typeverandering 2,2 ha. De gemiddelde oppervlakte der gemengde bedrijven zou verkleind zijn, m.a.w. : de bedrijven die overgingen naar andere typen waren gemiddeld groter dan de bedrijven die in dit type er bij kwamen.

- ad 3. Het effect van de vergrotingen en verkleiningen is eveneens af te lezen uit tabel 27. De rundveehouderijbedrijven zouden zonder vergrotingen en verkleiningen gemiddeld een oppervlakte van 15,9 ha gehad hebben; door vergrotingen werd dit gemiddeld 17,2 ha. De

veredelingsbedrijven zouden zonder verkleiningen in 1971 een oppervlakte van 6,7 ha gehad hebben. Dit werd doordat ze grond afstootten 4,2 ha gemiddeld etc.

Dit is niet zozeer interessant omdat bedrijven in bepaalde types enkele ha groter of kleiner worden als wel omdat achter deze gemiddelden schuil gaat welke bedrijfstypes grond afgestoten hebben en welke grond aangetrokken hebben. De 80 rundveehouderijbedrijven in 1971 hebben de laatste 5 jaren 106 ha grond aangetrokken. De 45 veredelingsbedrijven in 1971 hebben de laatste 5 jaren 112 ha grond afgestoten om hun uitbreiding in de veredeling mogelijk te maken. De veredelingsbedrijven met rundvee of akkerbouw hebben 24 ha grond afgestoten. De twee categorieën gemengde bedrijven hebben in totaal 80 ha grond aangetrokken in de laatste 5 jaren en de 15 tuinbouwbedrijven uit 1971 trokken de afgelopen 5 jaren eveneens grond aan en wel 9 ha.

b. Bedrijfstype en produktieomvang

De verschillen tussen de bedrijfstypen wat produktieomvang betreft nemen snel toe. De bedrijven met voornamelijk rundveehouderij hadden in 1960 een produktieomvang van gemiddeld 83 sbe. Dit nam toe tot 102 sbe in 1971. De bedrijven met voornamelijk veredeling hadden reeds in 1966 gemiddeld een iets grotere produktieomvang dan de rundveehouderijbedrijven. De produktieomvang van de bedrijven met meer dan 80% veredeling en van de bedrijven met 40-80% veredeling was in 1966 97 resp. 95 sbe. In 1971 was deze gemiddeld 169 respectievelijk 118 sbe. De toeneming van het gemiddelde van de bedrijfsomvang van de gemengde bedrijven was lager dan bij de drie voornoemde typen. Wanneer op deze bedrijven één sector uitgebreid wordt heeft dit tot gevolg dat dit bedrijf in een ander type geklassificeerd wordt. De omvang van de tuinbouwbedrijven is in deze periode wel vergroot, doch gemiddeld iets minder sterk dan die van de rundveehouderijbedrijven en van de veredelingsbedrijven (zie tabel 29).

Tabel 29. De produktieomvang in sbe naar bedrijfstype (A + B-bedrijven)

Type	Aant.bedrijven		Prod.omvang		Prod.omvang per bedrijf	
	1966	1971	1966	1971	1966	1971
Rundvee	57	82	4 715	8 336	83	102
Veredeling	19	57	1 840	9 637	97	169
Veredeling (gemengd)	69	100	6 571	11 811	95	118
Gemengd (veredeling)	120	58	11 075	5 994	92	103
Gemengd	91	35	6 701	2 699	74	77
Tuinbouw	24	24	2 246	2 700	94	112
Totaal	380	356	33 147	41 176	87	116

§ 4. De bouwland-graslandverhouding

In het ruilverkavelingsgebied was in 1971 40% van de grond op de A + B-bedrijven in gebruik als bouwland, 58% van de grond was in gebruik als grasland en 2% als tuinland. In de periode 1966-1971 nam de oppervlakte bouwland met 318 ha af en de oppervlakte grasland met 31 ha toe. De oppervlakte tuinbouwgrond bedroeg 107 ha in 1966. In 1971 werd 101 ha beteeld met tuinbouwgewassen.

Tabel 30. Bouwland-, grasland-, tuinlandverhouding in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

	1966	%	1971	%
Bouwland	1 978	44	1 660	40
Grasland	2 381	53	2 412	58
Tuinland	107	2	101	2
Braakland	24	1	11	0
Totaal	4 490	100	4 184	100

De omzetting van bouwland in grasland verloopt in Weert-Stramproy trager dan in andere gebieden (zie bijlage 4). De oorzaak ligt mede in de verkaveling en in de mindere geschiktheid van de grond.

Naarmate de bedrijven groter zijn ligt een hoger percentage in grasland en een lager percentage in bouwland. Deze tendentie is de afgelopen periode versterkt. Op de kleinere bedrijven is een toeneming van het percentage van de grond dat in bouwland ligt.

Tabel 31. De bouwland- graslandverhouding naar bedrijfsgrootte (op A + B-bedrijven)

	1966		1971	
	% grasland	% bouwland	% grasland	% bouwland
<1 ha	100	0	50	50
1 - 5 ha	46	54	38	62
5 - 10 ha	50	50	48	52
10 - 15 ha	55	45	58	42
15 - 20 ha	55	45	64	36
20 - 30 ha	53	47	71	29
30 ha en meer	70	30	72	28
Totaal	55	45	59	41

Dit hangt samen met de ontwikkeling in het bedrijfstype. De kleinere bedrijven hebben over het algemeen de veredeling sterker uitgebreid dan

de grote bedrijven. De grotere bedrijven hebben zich meer op de rundveehouderij gericht.

§ 5. De akkerbouw

De oppervlakte bouwland neemt geleidelijk iets af, de laatste 5 jaren was dit in totaal met 16%. Ook het aantal bedrijven waarop bouwland voorkomt neemt af: in 1966 kwam nog op 94% van de bedrijven bouwland voor, in 1971 was dit nog op 87%. De gemiddelde oppervlakte per bedrijf met bouwland bleef hierdoor nagenoeg ongewijzigd: 5,5 ha in 1966, 5,3 ha in 1971. Het bouwland komt voornamelijk voor op de gemengde bedrijven en op de bedrijven met 40-80% veredeling. Ook het grootste gedeelte van de rundveehouderijbedrijven heeft een gedeelte van de grond in bouwland en wel gemiddeld iets meer dan 4 ha (zie tabel 32).

Tabel 32. De oppervlakte bouwland op de verschillende bedrijfstypen in 1971 (op A + B-bedrijven)

Bedrijfstype	Aantal bedrijven	Bedrijven met bouwl.	Ha bouw- land	Ha per be- drijf
Rundvee	82	73	321	4,4
Veredeling	57	38	121	3,2
Veredeling (gemengd)	100	96	550	5,7
Gemengd (veredeling)	58	58	388	6,7
Gemengd	35	35	256	7,3
Tuinbouw	24	11	24	2,2
Totaal	356	311	1 660	5,3

Het bouwland wordt voor een belangrijk gedeelte beteeld met granen. In 1966 was dit 78%, in 1971 72%. Het gedeelte van het bouwland dat ingenomen wordt door meer intensieve teelten als aardappelen en suikerbieten neemt iets toe. Het aantal ha voederbieten neemt iets af en het aantal ha overige gewassen (vnl. maïs) neemt toe (zie tabel 33).

Tabel 33. Het bouwlandgebruik in 1966 en 1971 (op A + B-bedrijven)

	1966		1971	
	ha	%	ha	%
Granen	1 549	78	1 199	72
Aardappelen	57	3	62	4
Suikerbieten	305	16	320	19
Voederbieten	61	3	17	1
Overige gewassen	5	0	62	4
Totaal	1 978	100	1 549	100

De verschillen tussen de bedrijfsgrootteklassen wat betreft het percentage dat bebouwd wordt met de bovengenoemde akkerbouwprodukten zijn slechts gering. Ook tussen de bedrijfstypen bestaan wat dit betreft slechts kleine verschillen.

§ 6. De rundveehouderij

De produktieomvang van de rundveehouderij blijft zoals in § 2 bleek ongeveer constant, terwijl de relatieve betekenis van deze produktietak kleiner wordt. De oppervlakte grasland onderging in de afgelopen periode slechts een kleine verandering. Het aantal melkkoeien verminderde iets, nl. van 3 152 in 1966 tot 3 040 in 1971. Het aantal stuks jongvee liep iets terug en het aantal stuks mestvee nam iets toe.

Tabel 34. De ontwikkeling van het aantal melkkoeien, stuks jongvee en mestvee (op A + B-bedrijven)

	1966	1971	Index 1966 = 100	In Nederland in 1971 (1966 = 100)
Melkkoeien	3 152	3 040	96	108
Stuks jongvee	3 554	3 484	98	99
Stuks mestvee	464	696	150	
Aantal grootveeëenheden	5 103	5 036	99	

Het aantal stuks jongvee + mestvee is hoger dan het aantal melkkoeien. Dit hangt samen met de slechte verkaveling. In deze situatie gaan men er eerder toe over jongvee en mestvee aan te houden. Sommigen kiezen daarbij voor uitbreiding van de veredeling.

Het aantal grootveeëenheden per 100 ha grasland, een maat voor de intensiteit van het graslandgebruik, nam in de beschouwde periode af van 214 tot 209, het aantal melkkoeien per 100 ha grasland nam af van 132 stuks tot 126. Deze aantallen zijn in vergelijking met een aantal andere gebieden laag (zie tabel 35).

Tabel 35. Intensiteit van het graslandgebruik in een aantal gebieden (A + B-bedrijven)

	Weert Stramproy 1971	Oude Graaf 1970	Schaft 1970	Oploo 1971
Melkkoeien per 100 ha	126	120	161	167
Aantal g.v.e. per 100 ha	209	213	214	260

Het aantal bedrijven waarop vee gehouden wordt neemt af. De sterkste vermindering doet zich voor bij de aantallen bedrijven waarop melkkoeien gehouden worden. De vermindering van het aantal bedrijven met jongvee en mestvee verloopt iets minder snel (zie tabel 36).

Tabel 36. Het aantal bedrijven met melkkoeien, jongvee en mestvee (A + B-bedrijven)

	1966	1971	Index (1966 = 100)
Met melkkoeien	323	209	64,7
Met jongvee	315	222	70,5
Met mestvee	105	79	75,2
Met rundvee	344	275	79,9

De bedrijven waarop geen rundvee voorkomt zijn nagenoeg allemaal veredelingsbedrijven en tuinbouwbedrijven. Op de veredelingsbedrijven en tuinbouwbedrijven waarop wel rundvee voorkomt is de intensiteit van het graslandgebruik lager dan op de gespecialiseerde veehouderijbedrijven en op de gemengde bedrijven. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat op deze bedrijven minder melkvee per 100 ha grasland gehouden wordt, terwijl het aantal stuks jongvee en mestvee niet hoger is dan op de veehouderijbedrijven en op de gemengde bedrijven. Bij de maat voor de intensiteit van het graslandgebruik welke hier gebruikt wordt moet wel opgemerkt worden dat deze enigszins gebrekkig is. Men kan namelijk door gras of hooi te verkopen of vee van anderen in te scharen het grasland intensief gebruiken. Dit komt in deze maat niet tot uitdrukking.

Tabel 37. De intensiteit van het graslandgebruik bij de verschillende bedrijfstypes in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

Bedrijfs- type	1966			1971		
	aantal bedr.met grootvee	g.v.e. per be- drijf	per 100 ha grasl.	aantal bedr.met grootvee	g.v.e. per be- drijf	per 100 ha grasl.
Rundvee	57	23	202	82	29	222
Veredeling	5	3	57	22	2	71
Veredeling (ge- mengd)	65	10	197	78	14	188
Gemengd (ver- edeling)	118	15	227	55	17	237
Gemengd	91	14	228	34	15	199
Tuinbouw	8	9	195	4	9	159
Totaal	344	15	214	275	18	209

Het aantal koeien per bedrijf met melkkoeien nam toe van 9,8 tot 14,5. Bij de rundveehouderijbedrijven steeg dit gemiddelde van 14,8 in 1966 tot 19,7 in 1971. Bij de andere bedrijfstypes zijn de eenheden natuurlijk kleiner.

Uit deze ontwikkelingen blijkt dat de structuur van de melkveehouderij de afgelopen 5 jaar verbeterd is. De situatie in 1966 was echter ook wel erg slecht. Er waren toen 159 bedrijven waarop minder dan 10 koeien gehouden werden. In 1971 waren er dit nog 60. In 1966 werden op 2 bedrijven meer dan 30 melkkoeien gehouden. In 1971 waren dit er 15 (zie tabel 38). Uit deze cijfers blijkt dat er ook in 1971 nog veel bedrijven waren waarop bedrijfsaanpassingen plaats zullen moeten hebben om tot rendabele en efficiënte eenheden te komen.

Tabel 38. Aantallen bedrijven met melkkoeien in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

Aantal melkkoeien	1960	%	1971	%
1 - < 10	159	49	60	29
10 - < 15	117	36	56	27
15 - < 20	39	12	49	23
20 - < 30	6	2	29	14
30 en meer	2	1	15	7
Totaal	323	100	209	100

§ 7. De veredeling

De veredeling heeft in dit ruilverkavelingsgebied de afgelopen periode een snelle ontwikkeling doorgemaakt. De uitbreiding van de produktie-omvang uitgedrukt in sbe bedroeg 85%. In de volgende tabel wordt de groei in de verschillende produktiesectoren weergegeven. De uitbreiding was het sterkst in de pluimveehouderij, daarna volgt de varkenshouderij. Het houden van mestkalveren is van weinig betekenis. In 1971 werd bij de metelling ook het aantal kalkoenen opgenomen. In 1966 gebeurde dit nog niet. De uitbreiding in deze sector had hoofdzakelijk plaats in de laatste jaren. (Zie tabel 39 op blz. 43 .)

Op welke bedrijven heeft deze uitbreiding van de veredeling plaatsgehad. We zagen reeds dat de veredeling meer voorkomt op in oppervlakte kleine bedrijven dan op grote, dat deze op de kleinere bedrijven sterker uitgebreid wordt dan op de grotere, terwijl hierbij de bedrijven die overgaan op veredeling geleidelijk groter worden. Voorts zagen we dat de veredeling op een groot aantal veredelingsbedrijven uitgebreid werd, dat er een aantal nieuwe bedrijven gesticht zijn en dat er een aantal nevenbedrijven omgezet werden in een hoofdberoepsbedrijf waarop de veredeling een belangrijke positie innam. De gemiddelde produktieomvang voor veredeling op deze laatste bedrijven bedroeg nl. 110 sbe.

De produktieomvang van de veredeling op de bedrijven die in de hele

Tabel 39. De uitbreiding van de produktieomvang in de verschillende veredelingssectoren (op A + B-bedrijven)

	1966		1971		Index (1966=100)
	aantal sbe	%	aantal sbe	%	
Mestkalveren	113	1,1	33	0,2	29
Mestvarkens	1 579	15,6	2 524	13,4	160
Fokzeugen	4 150	41,0	7 027	37,5	169
Beren	85	0,8	189	1,0	222
Leghennen	3 246	32,1	5 596	29,8	172
Mestkuikens	951	9,4	1 750	9,3	184
Slachtkalkoenen	-		1 210	6,5	-
Produktiekalkoenen	-		439	2,3	-
Totaal	10 124	100,0	18 768	100,0	185

periode van 1966 tot 1971 aanwezig waren werd bijna verdubbeld. Procentueel was de toeneming van de veredeling op de bedrijven met weinig veredeling in 1966 groter dan op de bedrijven met veel veredeling (zie tabel 40). Opvallend is dat de toeneming op de bedrijven met 40 tot 80 sbe voor veredeling in 1966 lager is dan op de bedrijven met meer dan 80 sbe voor veredeling. Uit deze tabel blijkt dus dat er voor de bedrijven met een aanzienlijke omvang voor veredeling nog geen belemmeringen zijn op b.v. arbeidsorganisatorisch of milieu-hygiënisch gebied voor een snelle groei.

Tabel 40. De omvang van de veredeling op de bedrijven in 1966 (alleen die bedrijven, die de hele periode 1966-1971 aanwezig waren) en de toeneming van de veredeling (op A + B-bedrijven)

Omvang van de ver- edeling in 1966	Aantal bedrijven	Sbe voor ver- edeling in 1966	Sbe voor ver- edeling in 1970	Index (1966=100)
0 - < 20 sbe	153	1 380	3 540	257
20 - < 40 sbe	102	2 865	6 322	221
40 - < 60 sbe	38	1 897	2 767	146
60 - < 80 sbe	17	1 143	1 426	125
80 - < 100 sbe	6	533	893	168
100 sbe en meer	7	914	1 548	170
Totaal	323	8 682	16 496	190

Terwijl de produktieomvang van de veredeling in elk van de genoemde sectoren uitgezonderde de kalvermesterij toenam, verminderde het aantal bedrijven waarop de produktie voorkwam. Een zeer sterke verminde-

ring had plaats bij de bedrijven met leghennen. De slechte prijzen van de eieren heeft een aantal boeren doen besluiten deze sector af te stoten. Van het aantal bedrijven met leghennen in 1966 werd in 1971 nog op 35% leghennen gehouden. Het aantal bedrijven met fokzeugen verminderde van 214 tot 167 en dat met mestvarkens van 287 tot 216.

Tabel 41. De aantallen bedrijven met mestvarkens, fokzeugen, leghennen, mestkuikens en mestkalveren in 1966 en 1971 en de aantallen dieren per bedrijf (op A + B-bedrijven)

	1966		1971	
	aantallen bedrijven	gem. aantal dieren	aantal bedrijven	gem. aantal dieren
Mestvarkens	287	34	216	136
Fokzeugen	214	12	167	26
Leghennen	217	747	76	3 675
Mestkuikens	26	9 142	23	19 022
Mestkalveren	21	13	3	18

Het aantal dieren per bedrijf is door deze ontwikkeling flink toegenomen. Het gemiddelde aantal mestvarkens nam toe van 34 tot 136, het aantal fokzeugen per bedrijf nam toe van 12 tot 26. Het aantal leghennen per bedrijf nam toe van 747 tot 3 675. Ook de omvang van de eenheden mestkuikens en mestkalveren werd vergroot.

In bijlage 5 zijn de gegevens over de omvang van de eenheden verder uitgewerkt. De aantallen bedrijven met kleine eenheden zijn in alle sectoren sterk verminderd en de aantallen bedrijven met grote eenheden nemen toe. Dit neemt niet weg dat er ook in 1971 nog veel bedrijven waren waarop eenheden voorkwamen welke te klein zijn voor rationele productie. Dit proces van specialisatie en schaalvergroting zal dan nog geruime tijd door moeten gaan.

§ 8. Mestproductie en milieu

Omdat de mestverwerking uit milieu-hygiënisch oogpunt in de belangstelling staat is nagegaan of er gesproken kan worden van een mestoverschot. Hierbij is uitgegaan van de normen welke door Henkes 1) gegeven zijn. Hierbij wordt eerst berekend of er gesproken kan worden van een overschot aan rundmest. Daarna wordt nagegaan hoeveel mest van de veredelingsbedrijven geplaatst kan worden op het grasland en op het bouwland, waarbij uitgegaan wordt van de stikstofbehoefte. Uit deze berekeningen (zie bijlage 6) blijkt dat er een zeer klein overschot aan stikstof is. Op het grasland kan naast de mest van de rundveestapel 10 ton varkensmest per ha geplaatst worden. De overige mest moet geplaatst worden op het bouwland. De stikstofbehoefte van het bouwland was in 1971 195 250 kg. De hoeveelheid stikstof in de mest die geplaatst moest

1) Ir. Henkens in: "Bedrijfsontwikkeling" jrg. 3 (1972) 4 april.

worden op het bouwland bedroeg 197 159 kg. Er is dus een klein overschot. Hierbij moet opgemerkt worden dat er nog een aantal onzekerheden zijn ten aanzien van het plaatsen van de mest, zodat deze cijfers als indicatoren gezien moeten worden zonder er direct absolute waarde aan te hechten.

§ 9. De tuinbouw

De tuinbouw is naast de veredeling de enige sector waarvan de produktie is toegenomen. Het aandeel in het totaal van de produktieomvang van de bedrijven in het gebied liep eveneens terug van 7,5% in 1966 tot 7,1% in 1971. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de champignonbedrijven als een aparte groep is beschouwd.

Tuinbouw in de open grond

Het aantal bedrijven waarop tuinbouw in de open grond voorkomt nam iets af, nl. van 108 in 1966 tot 85 in 1971. Op het grootste gedeelte van deze bedrijven is de tuinbouw van ondergeschikte betekenis. Het aantal bedrijven waarop dit niet het geval was (als zodanig beschouwen we de bedrijven waarop 40% of meer van de produktieomvang uit tuinbouw bestaat) was zowel in 1966 als in 1971 24. Wat de overige bedrijven betreft verminderde het aantal gemengde bedrijven met tuinbouw sterk en nam het aantal veredelingsbedrijven met tuinbouw toe (zie tabel 42).

Tabel 42. Tuinbouw open grond in ha naar bedrijfstype (op A + B-bedrijven)

	Oppervlakte tuinbouw open grond							
	waarvan op							
	Totaal		tuinbouw-bedrijven		veredelingsbedr.		gemengde bedrijven	
	1966	1971	1966	1971	1) 1966	1971	2) 1966	1971
Groenten	74	74,5	27	29,5	13	31	34	14
Pit- en steenvruchten	25	14	23	12	1,5	2	0,5	-
Kleinfruit	5	1,5	3	1	-	0,5	2	-
Bloemen en bollen	-	7	-	7	-	-	-	-
Totaal	104	97	53	49,5	14,5	33,5	36,5	14
Bedrijven met tuinb. in open grond	108	85	24	24	25	41	59	20

1) Inclusief veredeling (gemengde) bedrijven.

2) Inclusief gemengde (veredelings-)bedrijven en rundveehouderijbedrijven.

De oppervlakte van de tuinbouw in de open grond bedroeg 104 ha in 1966 en 97 ha in 1971. Over ongeveer driekwart gedeelte wordt deze oppervlakte beteeld met groente. Het aantal ha asperges is hierbij teruggelopen van 43 ha in 1966 tot 25 ha in 1971. De oppervlakte erwten nam toe van 6 tot 19 ha. De oppervlakte pit- en steenvruchten en de oppervlakte kleinfruit is iets afgenomen. De oppervlakte bollen en bloemen bedroeg in 1971 bijna 7 ha. De toename vormt een belangrijke ontwikkeling aangezien het een intensieve teelt betreft.

Tuinbouw onder glas

In 1966 waren er 9 bedrijven met tuinbouw onder glas, in 1971 waren dit er 15. Er heeft hierbij een sterke ontwikkeling plaatsgehad van de oppervlakte verwarmd glas. In absolute cijfers is de oppervlakte nog zeer beperkt. De oppervlakte van de kassen nam toe van 2,22 ha in 1966 tot 4,23. Hiervan was in 1966 1,08 ha verwarmd en in 1971 3,93 ha.

Champignons

De champignonteelt welke in bepaalde streken (Zuid-Limburg, Horst, Kessel) al langere tijd ontwikkeld is en nog steeds uitgebreid wordt, is de laatste jaren ook in dit gebied naar voren gekomen. Was er in 1966 nog slechts één bedrijf met champignons, in 1971 waren dit er 8. Deze nieuwe bedrijven werden nagenoeg alle opgezet door zoons, die voorheen thuis werkten of door arbeiders die voorheen op een champignonbedrijf werkzaam waren. De oppervlakte grond, nodig voor deze bedrijven, was slechts gering. Te zamen hadden ze in 1971 slechts 4 ha in gebruik.

De meeste bedrijven hadden in deze korte periode reeds een behoorlijke omvang bereikt zoals blijkt uit de volgende tabel.

Tabel 43. Champignonbedrijven in 1971

Aantal cellen	Aantal bedrijven	Aantal cellen	Opp. (m ²)
3-4	3	11	1 385
5-7	3	19	3 153
8 en meer	2	57	9 620
Totaal	8	87	14 158

Een gespecialiseerd bedrijf dient minimaal een schuur te hebben met 3 of meer cellen en een teeltoppervlakte van minimaal 500 m². Bijna alle bedrijven voldeden in 1971 aan deze criteria.

§ 10. Arbeid, arbeidsbezetting arbeidsproductiviteit

Het aantal personen dat op de bedrijven in dit gebied werkt was in 1971 425. Het betreft hier de vaste arbeidskrachten. In 1966 was dit aan-

tal 523. De afnemning bedroeg dus 98 of wel 3,94% per jaar. Het aantal bedrijfshoofden verminderde met 1,1% per jaar. Het aantal meewerkende zonen en meewerkende familieleden daarentegen liep snel terug. Het aantal vreemde arbeidskrachten nam iets toe (zie tabel 44), maar is qua aantal nauwelijks van belang.

Tabel 44. Het aantal in de landbouw werkzame personen (op A + B-bedrijven)

	1966	1971	Index (1966=100)	Vermindering in % per jaar
Bedrijfshoofden	388	368	94,8	- 1,1
Meewerkende zonen	109	41	37,6	- 17,8
Overige meewerkende gezinsleden	19	6	31,5	- 20,6
Vreemde arbeidskrachten	7	10	142,8	+ 7,5
Totaal	523	425	81,3	- 4,0

De ontwikkeling bij de meewerkende zonen verdient aparte belangstelling, omdat deze ontwikkeling invloed heeft op het toekomstige verloop van het aantal bedrijven. Van de 109 meewerkende zonen in 1966 waren er in 1971 nog 28 op het ouderlijke bedrijf werkzaam. In 1971 waren er in totaal 41 zonen werkzaam op het ouderlijke bedrijf. In de periode 1966-1971 zijn per saldo 13 zonen op het bedrijf van de ouders komen werken. De aanwas hiervan is dus sterk verminderd.

In welke posities de overige zonen terechtgekomen zijn is weergegeven in de volgende tabel. Van de 109 meewerkende zonen uit 1966 hebben er 43 een zelfstandige positie in de landbouw verworven door een bedrijf over te nemen of een maatschap aan te gaan en twee meewerkende zonen zijn landarbeider geworden. Voorts zijn er 24 thuis meewerkende zonen buiten de landbouw gaan werken, 5 werkten er in 1971 om andere redenen niet meer mee (ziekte, overlijden, invaliditeit, enz.).

Tabel 45. De meewerkende zonen in 1966 naar hun bestemming in 1971

	Aantal
Nog meewerkend in 1971	28
Heeft maatschap aangegaan	3
Heeft bedrijf van de vader overgenomen	27
Heeft een ander bedrijf overgenomen of een nieuw bedrijf gesticht	13
Buiten de landbouw gaan werken	24
Landarbeider geworden	2
Andere redenen (ziekte, invaliditeit, emigratie etc.)	5
Onbekend	7
Totaal	109

De arbeidsbezetting is door deze afnemng van het aantal zonen verminderd van 1,4 volwassen arbeidskracht per bedrijf in 1966 tot 1,2 in 1971. Op een toenemend aantal bedrijven is één persoon werkzaam. Het aantal bedrijven waarop 2 man of meer werkzaam waren verminderde van 116 in 1966 tot 56 in 1971.

De arbeidsbezetting hangt samen met de bedrijfsgrootte en met het bedrijfstype. Op de grotere bedrijven is de arbeidsbezetting over het algemeen hoger dan op de kleinere bedrijven. Op de rundveehouderijbedrijven, de tuinbouwbedrijven en op de gemengde bedrijven is de arbeidsbezetting hoger dan op de veredelingsbedrijven.

§ 11. De produktieomvang per man en de groei van de arbeidsproduktiviteit

De arbeidsproduktiviteit in sbe is door de vermindering van het aantal arbeidskrachten bij een toeneming van de produktieomvang toegenomen met 54% of wel 9% per jaar. Wanneer deze stijging vergeleken wordt met die van de arbeidskrachten in de totale Nederlandse land- en tuinbouw welke in deze periode ongeveer 6% per jaar was kan geconcludeerd worden dat er zich in dit gebied een relatief gunstige ontwikkeling heeft voorgedaan. In enkele andere vergelijkbare gebieden verliep de ontwikkeling nog sneller: in Oude Graaf $\pm 11,1\%$ per jaar. in Oploo $\pm 11,0\%$ per jaar.

Tabel 46 a. De produktieomvang per arbeidskracht in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

Produktieomvang	Arbeids inkomen in gld.	Aantal arbeidskrachten			
		aantal	%	aantal	%
≤ 30 sbe	4 650	54	10,3	23	5,4
30 - 50 sbe	4 650 - 7 750	159	30,4	73	17,2
50 - 70 sbe	7 750 - 10 850	122	23,3	69	16,2
70 - 90 sbe	10 850 - 13 950	91	17,4	65	15,3
90 - 120 sbe	13 950 - 18 600	68	13,0	65	15,3
120 - 150 sbe	18 600 - 23 250	21	4,0	46	10,8
150 - 200 sbe	23 250 - 31 500	7	1,4	65	15,3
200 - 250 sbe	31 500 - 38 750			11	2,6
≥ 250 sbe	38 750	1	0,2	8	1,9
Totaal		523	100,0	425	100,0

Er zijn grote verschillen tussen de produktieomvang per man tussen de bedrijfstypes. Op de bedrijven waar de veredeling een belangrijke plaats inneemt wordt een aanzienlijk hogere produktieomvang per man bereikt dan op de overige bedrijfstypes. De produktiviteit is op de veredelingsbedrijven ook sneller toegenomen. Het laagst is de produktieomvang per man op de gemengde bedrijven zonder veredeling (zie tabel 46 b).

Tabel 46 b. Het aantal arbeidskrachten en de produktieomvang per man op de bedrijven naar type in 1966 en 1971 (A + B-bedrijven)

Type	Aantal arbeidskrachten		Aantal sbe per man	
	1966	1971	1966	1971
Rundvee	73	105	65	79
Veredeling	25	60	74	161
Veredeling (gemengd)	80	117	82	101
Gemengd (veredeling)	176	67	63	89
Gemengd	133	44	50	61
Tuinbouw	36	32	62	84
Totaal	523	425	63	97

HOOFDSTUK IV

ENIGE ASPECTEN VAN DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING VAN DE LANDBOUW IN HET RUILVERKAVELINGSGEBIED

§ 1. Inleiding

In de vorige twee hoofdstukken is ingegaan op de toestand in de landbouw in het gebied in 1971 en op de ontwikkeling in de periode van 5 jaren welke hieraan voorafgegaan is. In dit hoofdstuk zullen enkele ontwikkelingen welke in de komende 10 - 15 jaren te verwachten zijn besproken worden zonder dat rekening gehouden wordt met een ruilverkaveling (uitgezonderd § 8). Hierbij wordt uitgegaan van de ontwikkelingen in de afgelopen periode. Voorts is van elk bedrijf nagegaan wat de verwachtingen zijn ten aanzien van het voortbestaan in de komende periode van 10 jaren. Door deze indeling wordt het mogelijk de ontwikkelingen meer gedetailleerd aan te geven.

§ 2. De toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven

Bij de ontwikkeling van het aantal bedrijven spelen de volgende factoren een rol:

- a. beroepsbeëindiging van bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder
- b. beroepsverandering van bedrijfshoofden
- c. bedrijfsverlating door overige oorzaken zoals sterfte e.d.
- d. bedrijfsopvolging
- e. stichting van nieuwe bedrijven
- f. het omzetten van nevenbedrijven in hoofdberoepsbedrijven.

Bij de vooruitberekening moet met elk van deze factoren rekening gehouden worden en moet er dus voor elk een veronderstelling gemaakt worden.

Ad a. Wanneer een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder zijn agrarisch hoofdberoep beëindigt noemen we dit beroepsbeëindiging. In sommige gevallen zal hij een ander hoofdberoep kiezen. Voor de vooruitberekening is dit minder belangrijk. Belangrijker is dat bij de bedrijfshoofden van deze leeftijd er eventueel een zoon is die het bedrijf kan overnemen.

In 1966 was op 178 van de 380 bedrijven het bedrijfshoofd 50 jaar of ouder. Van deze 178 beëindigden er 79 hun beroep. Bij de oudere bedrijfshoofden was het percentage dat beëindigde hoger dan bij de jongere (zie tabel 47 op blz. 51).

Tabel 47. Het beëindigingspatroon bij de bedrijfshoofden van 50 jaren of ouder in de periode 1966-1971

Leeftijd	Aantal bedrijfs- hoofden in 1966	Aantal bedrijfshoofden dat het beroep beëindigde	Perce- tage
50 - 54 jaar	47	10	21,2
55 - 59 jaar	58	15	25,9
60 - 64 jaar	48	34	70,8
65 - 69 jaar	15	10	66,7
70 jaar en ouder	10	10	100,0

De gemiddelde leeftijd waarop men zijn bedrijf beëindigde was 64 jaar. Deze leeftijd kan in de tijd variëren. We beschikken slechts over gegevens van één periode, dus in welk tempo dit gaat is onbekend. Over het algemeen loopt deze gemiddelde leeftijd waarop men zijn beroep beëindigt slechts langzaam terug. In de vooruitberekening wordt om deze redenen van hetzelfde beëindigingspatroon uitgegaan als in de afgelopen periode waargenomen is.

Ad b./

Ad c. Wanneer een bedrijfshoofd, jonger dan 50 jaar, zijn agrarisch hoofdberoep beëindigt kan de oorzaak zijn beroepsverandering, invaliditeit, sterfte of migratie. Op deze bedrijven is over het algemeen geen zoon die het bedrijf kan overnemen. Wel worden deze bedrijven soms voortgezet door vreemden. Van de 202 bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar in 1966 beëindigden er in de periode 1966-1971 25 hun agrarisch hoofdberoep (12,4%). Hun bedrijf werd in 6 gevallen voortgezet door een ander. In totaal verminderde het aantal bedrijven van deze boeren met 9,4% in 5 jaren. Dit percentage wordt voor de toekomst ook aangehouden en toegepast op de bedrijfshoofden in alle leeftijdsklassen beneden de 50 jaar. Door de kleine aantallen is het onmogelijk dit percentage voor de verschillende leeftijdsklassen te differentiëren.

Ad d. In de afgelopen periode werden van de 79 bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder die hun beroep beëindigden er 41 overgenomen. Dit is 51,9%. Het betrof hier in 33 gevallen een zoon of een schoonzoon (= 41,8%) en in 8 gevallen een vreemde opvolger (= 10,1%). Was er dus in de afgelopen periode reeds weinig animo om het bedrijf van de vader over te nemen, in de komende tijd zal de belangstelling nog weer kleiner zijn (zie tabel 48 op blz. 52).

Tabel 48. De opvolgingssituatie in 1971 naar de leeftijd van het bedrijfshoofd

Leeftijd	Aantal bedrijfs- hoofden	Waarvan met een opvolger	Per- cen- tage	Opvolging onbekend	Per- cen- tage	Zonder opvol- ger	Per- cen- tage
50-54 jaar	41	7	17,0	15	36,6	19	46,4
55-59 jaar	38	3	7,9	6	15,8	29	76,3
60-64 jaar	44	10	22,7	4	9,1	30	68,2
65-69 jaar	15	7	46,6	1	6,7	7	46,7
70 jaar en ouder	5	4	80,0	-	-	1	20,0
Totaal	143	31	21,7	26	18,2	86	60,1

Op 31 van de 143 bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder zijn een of meerder opvolgers aanwezig, van 26 bedrijven is onbekend of er een opvolger zal komen en op 86 bedrijven is geen opvolger. In de lagere leeftijdsklasse zijn de percentages onbekend hoger dan in de hogere. De verklaring hiervoor wordt gevonden in het feit dat op deze bedrijven het moment waarop het bedrijf overgenomen zal worden nog verder in de toekomst ligt dan bij de oudere bedrijfshoofden.

Met behulp van de gegevens uit tabellen 47 en 48 wordt het opvolgingspercentage van de komende periode over 5 jaren berekend (zie tabel 49).

Tabel 49. De berekening van het aantal opvolgers in de periode 1971-1976

Leeftijd	Aantal be- drijfs- hoofden	Beëindi- gings- patroon	Aantal be- roepsbeëin- digers	Opvolgings- patroon	Aantal opvolgers
50-54 jaar	41	21,2	8,7	17,0	1,47
55-59 jaar	38	25,9	9,8	7,9	0,77
60-64 jaar	44	70,8	31,1	22,7	7,06
65-69 jaar	15	66,7	10,0	46,6	4,66
70 jaar en ouder	5	100,0	5,0	80,0	4,00
Totaal	143		64,6		17,96

Uit deze berekening blijkt dat er van de 143 bedrijfshoofden in 1971 er 65 gaan rusten. Hun bedrijf zal in 18 gevallen overgenomen worden door een zoon of schoonzoon. Dit is een opvolgingspercentage van 27,8%.

In de periode 1966-1971 bedroeg het percentage van de bedrijven dat overgenomen werd door een zoon of schoonzoon 41,8%. In de periode 1971-1976 bedraagt dit percentage 27,9%. Wanneer door vermindering

van animo om op te volgen dit percentage blijft afnemen zoals in de twee voorgaande perioden zal het opvolgingspercentage in de periode 1976-1981 18,6% bedragen en in de periode 1981-1986 12,4%.

Deze percentages bedrijven die opgevolgd zullen worden door een zoon of schoonzoon moeten om de totale percentages bedrijven die voortgezet worden te bereiken verhoogd worden voor de opvolging door vreemden. Dit percentage bedroeg 10,13% in de afgelopen periode en wordt voor de 3 tijdvakken van 5 jaar constant gehouden. De bedrijfsovernamepercentages voor de 3 perioden zijn nu als volgt: 1971-1976 37,99%, 1976-1981 28,72% en 1981-1986 22,54%.

Ad e. In de periode 1966-1971 werden 15 nieuwe bedrijven opgezet. Van deze 15 werden er 7 opgezet door een zoon welke voorheen thuis meewerkte. De overige 8 werden nagenoeg alleen opgezet door personen die voorheen al zelfstandig boer waren, waarvan verschillende buiten het blok. Met het oprichten van nieuwe bedrijven wordt geen rekening gehouden. Enerzijds zal het aantal bedrijven waarop geen opvolger is toenemen, zodat er meer bedrijven aangeboden zullen worden. Anderzijds is het aantal meewerkende zoons gedaald van 109 tot 41. Deze daling kwam voor een gedeelte tot stand doordat zoons een nieuw bedrijf begonnen. Nu er minder zoons zijn zal dit minder voorkomen. Het oprichten van nieuwe bedrijven door boeren die reeds als hoofdberoeper geregistreerd zijn heeft geen consequenties voor het aantal bedrijven als tenminste hun oude bedrijven niet worden overgenomen.

Ad f. In de afgelopen periode werden 18 nevenbedrijven omgezet in een hoofdberoepsbedrijf. Het betrof hier voornamelijk boerenzonen die tijdelijk in de industrie, de bouwnijverheid of in andere sectoren gewerkt hebben en hun nevenbedrijven uitbreidden. We verwachten dat dit verschijnsel in de toekomst minder vaak zal voorkomen. Het lijkt enerzijds immers waarschijnlijk dat wanneer in de landbouw minder animo ontstaat om op te volgen dat er ook van buiten de landbouw minder belangstelling komt voor de landbouw. Anderzijds lijkt het moeilijker te worden om deze stap te zetten omdat er om een redelijk inkomen te verdienen steeds grotere en kapitaalintensievere bedrijven nodig zijn. De overgang van nevenbedrijf naar hoofdberoepsbedrijf wordt dus moeilijker. We houden er in de vooruitberekening rekening mee dat er in de periode 1971-1976 12 nevenbedrijven omgezet worden in een hoofdberoepsbedrijf en in de periode 1976-1981 nog 6. Deze bedrijven zullen eventueel opgezet worden met medewerking van leveranciers of afnemers.

Om de vooruitberekening uit te voeren moet nog een veronderstelling gemaakt worden van de leeftijd waarop men een bedrijf overneemt of zijn nevenbedrijf omzet in een A + B-bedrijf. Hierbij wordt de verdeling welke bij de personen die in de periode 1966-1971 is waargenomen aangehouden voor de toekomstige periode. De vooruitberekening verloopt zoals aangegeven in bijlage 7.

De vermindering over de hele periode bedraagt 3,4% per jaar. In de eerste periode bedraagt deze vermindering gemiddeld 2,8% per jaar, in de periode 1976-1981 zal de vermindering 3,4% per jaar bedragen en in de periode 1981-1986 3,8% per jaar (zie tabel 50). De sterkere afnemings in de periode 1971-1976 t.o.v. de periode 1966-1971 is voor het grootste gedeelte veroorzaakt door de veronderstellingen over het stichten van nieuwe bedrijven en door de omzetting van C- in A + B-bedrijven. Wanneer voor de periode 1971-1976 dezelfde aantallen aangehouden waren als in de periode 1966-1971 zou de voorspelde vermindering 27 in plaats van 48 bedragen hebben.

Tabel 50. De vermindering van het aantal bedrijven in de periode 1971-1986

Periode	Aantal	Bedrijven	Vermindering	Percentage per jaar
1966 - 1971	380	356	- 24	- 1,3
1971 - 1976	356	308	- 48	- 2,8
1976 - 1981	308	260	- 47	- 3,4
1981 - 1986	260	213	- 46	- 3,8

§ 3. De ontwikkeling volgens de indeling in Blijvers - Wijkers - Twijfelaars

Met medewerking van streekkenners zijn de bedrijven in het gebied ingedeeld in 3 categorieën nl. Blijvers, Wijkers, Twijfelaars. De vraag welke hierbij gesteld werd was of men verwachtte dat een bedrijf gezien de situatie waarin het bedrijfshoofd en het bedrijf verkeert de komende periode van 10 jaar zou blijven. In een aantal gevallen bleek het onmogelijk hier een uitspraak over te doen. Deze bedrijven zijn onder de twijfelaars geklassificeerd. Van de 356 bedrijven in 1971 werden er 249 gezien als blijvende bedrijven, 89 als wijkende bedrijven en in 18 gevallen twijfelde men.

Dit cijfer van 249 Blijvers moet gecorrigeerd worden om het te kunnen vergelijken met het aantal bedrijven in 1981 volgens de vooruitberekening. In de vooruitberekening werd namelijk rekening gehouden met beroepsgroepenwijziging van 18 bedrijven (A + B). Bovendien zullen een aantal twijfelaars over 10 jaar nog bestaan. Stellen we dit laatste op de helft van het aantal twijfelaars in 1971 dan kunnen we hieruit berekenen dat er volgens de indeling in Blijvers en Wijkers nog 276 bedrijven zullen zijn in 1981. Het verschil met de vooruitberekende vermindering in de vorige paragraaf bedraagt dan 16 bedrijven. Uit deze toetsing blijkt dat de vooruitberekende vermindering welke met de demografische methode bereikt is, gemiddeld een half procent per jaar sneller verloopt dan die welke af te leiden is uit de Blijvers- Wijkers-indeling. Bij het interpreteren van de cijfers die steunen op de indeling Blijvers en Wijkers in de volgende paragrafen moet hiermee rekening gehouden worden.

§ 4. Blijvers - Wijkers - Twijfelaars naar deelgebied en de oppervlakte van deze bedrijven

Er bestaan opmerkelijke verschillen tussen de 4 deelgebieden. In Weert is het percentage Blijvers lager dan in Nederweert en Stramproy. In het deelgebied Hunsel is het percentage Blijvers het grootst (zie tabel 51).

Tabel 51. Blijvers, Wijkers en Twijfelaars in de 4 deelgebieden

	Weert		Nederweert		Stramproy		Hunsel	
	aan- tal	percen- tage	aan- tal	percen- tage	aan- tal	percen- tage	aan- tal	percen- tage
Blijvers	91	60,7	69	75,0	63	75,0	26	86,6
Wijkers	50	33,3	16	17,3	19	22,6	4	13,4
Twijfelaars	9	6,0	7	7,7	2	2,4	-	-
Totaal	150	100,0	92	100,0	84	100,0	30	100,0

We zagen reeds dat er in de afgelopen periode slechts geringe verschillen waren in het tempo waarin het aantal bedrijven verminderde: in Stramproy bleef het aantal bedrijven gelijk, doch alleen omdat er in verhouding tot de andere gebieden meer nieuwe bedrijven gesticht werden. Hierin was dus geen aanwijzing voor de verschillen te vinden. Wel zagen we dat in Weert de omvang van de bedrijven in de afgelopen periode minder snel groeide dan in de overige drie deelgebieden, dat de produktieomvang van de bedrijven in Hunsel sneller groeide dan in de andere gebieden en dat de bedrijfsgroottestructuur er gunstiger was.

De bedrijven van de Blijvers zijn slechts weinig groter dan die van de Wijkers en de Twijfelaars. De verschillen in bedrijfsoppervlakte tussen de drie categorieën zijn minder groot dan in andere gebieden omdat de niet-grondgebonden produktie hier een sterke positie inneemt (zie tabel 52 op blz. 56).

De gemiddelde oppervlakte van de Blijvers is 11,8 ha, die van de Wijkers is 10,2 ha en die van de Twijfelaars is 9,0 ha.

Tabel 52. De bedrijfsoppervlakte van de Blijvers, Wijkers en Twijfelers

	Aantal totaal	Blijvers	Wijkers	Twijfelers
zonder grond	8	8	-	-
< 1 ha	17	11	4	2
1 - 5 ha	43	33	9	1
5 - 10 ha	78	38	33	7
10 - 15 ha	111	76	29	6
15 - 20 ha	60	49	10	1
20 - 30 ha	30	26	3	1
30 ha en meer	9	8	1	-
Totaal	356	249	89	18
Oppervlakte	4183	3110	911	162
Weert %	100	67	28	5
Nederweert %	100	79	15	6
Stramproy %	100	80	19	1
Hunsel %	100	90	10	-

§ 5. De toekomstige bedrijfsgroottestructuur

De verklaring van de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond is met het beschikbare materieel slechts gebrekkig zoals in § 3 van hoofdstuk II gebleken is. In hoofdstuk I is weergegeven dat de uitbreidingsplannen van Weert de komende periode ten noorden van de kern gerealiseerd zullen worden, de kerkdorpen zullen slechts weinig uitgebreid worden. Wel is er een zekere uitbreiding van de kern van Stramproy te verwachten. Het grondgebruik door nevenbedrijven kan iets toenemen. Het beëindigen van het bedrijf gaat namelijk vaak geleidelijk. Naarmate er meer bedrijven beëindigen zal het grondgebruik door C- en D-bedrijven dus tijdelijk toenemen.

Deze overwegingen leiden ertoe het tempo van de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond in de afgelopen periode niet aan te houden voor de komende periode. Hiervoor in de plaats wordt de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond gelijk gesteld aan die welke voor Nederland als geheel voor de komende periode verwacht wordt. Deze vermindering bedraagt gemiddeld 0,5% per jaar. Na het tot stand komen van het structuurplan zal opnieuw nagegaan moeten worden hoeveel grond aan het agrarisch gebruik onttrokken zal worden.

De verdeling van de bedrijven over de bedrijfsgrootteklassen is weergegeven in § 3 van hoofdstuk II. De verdeling hiervan is in de periode 1966-1971 in die zin veranderd dat het percentage bedrijven in de midden-groepen verminderd en de percentages bedrijven in de laagste en hoogste oppervlakteklassen toegenomen is. Voor een gedeelte werd dit verklaard doordat bedrijven van 5 tot 15 ha opgeheven werden. Daarnaast stootte

er een aantal bedrijven van 5 tot 15 ha grond af zodat ze in een lagere oppervlakteklasse kwamen en een aantal bedrijven heeft grond aange- trokken. Ook in de komende periode zal de ongelijkheid in de oppervlakte groter worden. In welke mate dit zal plaatshebben zal mede afhankelijk zijn van de perspectieven welke de verdeling zal bieden. We zagen im- mers dat bedrijven die volledig overgingen op veredeling in een aantal gevallen grond afstootten.

§ 6. De bedrijfsomvang van de Blijvers - Wijkers en Twijfelaars en het bedrijfstype

De bedrijfsomvang van de Blijvers is gemiddeld 133 sbe, die van de Wijkers is 71 sbe en die van de Twijfelaars is 90 sbe. Met deze cijfers worden de grote lijnen aangegeven. Bij de bedrijven met een kleine be- drijfsomvang zijn er die zullen blijven bestaan, bij de grote bedrijven zijn er die zullen wijken.

Dit saneringsproces is echter niet de enige factor waardoor de struc- tuur van de landbouw verbeterd zal worden. De groei van de bedrijven die zullen blijven speelt immers ook een belangrijke rol. Een aanwijzing hiervoor ligt in de afgelopen periode. De produktieomvang van de bedrij- ven die in 1971 als Blijvers gekwalificeerd werden, groeide gemiddeld met 40% in 5 jaren. De groei van de produktieomvang van de bedrijven van de Twijfelaars bedroeg 8%, terwijl de produktieomvang van de bedrijven van de Wijkers daalde met 5% (zie tabel 53).

Tabel 53. De produktieomvang van de bedrijven van de Blijvers, Wijkers en Twijfelaars in 1966 en 1971

	Aantal be- drijven	Gemiddelde om- vang in sbe in 1966	Gemiddelde om- vang in sbe in 1971	Index 1966=100
Blijvers	220	97,0	135,9	140
Wijkers	85	66,9	63,4	95
Twijfelaars	18	83,2	90,2	108

De ontwikkelingen die in de afgelopen perioden in de bedrijfstypen plaatshadden zullen voortgezet worden. De indeling in Blijvers en Wij- kers geeft hier een aanwijzing voor. Bij de gespecialiseerde veredelings- bedrijven zijn relatief meer Blijvers dan bij de overige bedrijfstypen. Bij de gemengde bedrijven zijn relatief het minste Blijvers. De typen rundveehouderij en tuinbouw nemen een middenpositie in.

Tabel 54. De Blijvers - Wijkers naar bedrijfstype

Bedrijfstype	Blijvers	Percentage	Wijkers	Percentage	Twijfelers	Percentage
Rundveehouderij	58	70,7	22	26,8	2	2,5
Veredeling	49	85,9	5	8,8	3	5,3
Veredeling (gemengd)	66	66,0	30	30,0	4	4,0
Gemengd (veredeling)	34	67,2	13	22,4	6	10,4
Gemengd	19	54,3	14	40,0	2	5,7
Tuinbouw	18	75,0	5	20,8	1	4,2
Totaal	249	69,9	89	25,0	18	5,1

§ 7. De ontwikkeling van de akkerbouw, de rundveehouderij, de veredeling en de tuinbouw

Hoe deze 4 sectoren in de komende periode van 10 à 15 jaren zich zullen ontwikkelen is met de kennis die op dit moment aanwezig is nog niet kwantitatief aan te geven. Dit zal namelijk sterk afhankelijk zijn van de markt en prijsontwikkelingen. Op de meeste bedrijven komen bovendien meerdere produktietakken voor. Er zijn bedrijven met een combinatie van rundveehouderij en akkerbouw, van veredeling en akkerbouw, van veredeling en rundveehouderij etc. Men heeft dus op de meeste bedrijven meerdere uitbreidingsmogelijkheden en men zal de produktie uitbreiden en inkrimpen naarmate de perspectieven meer of minder gunstig zijn.

Wanneer de ontwikkeling echter zal verlopen zoals in de afgelopen periode ontstaat het volgende beeld. In 1981 zullen er waarschijnlijk geen gemengde bedrijven (in de zin als door ons onderscheiden) meer zijn. De grotere gemengde bedrijven zullen de rundveehouderij uitbreiden, de kleinere zullen de veredeling uitbreiden en een aantal zal opgeheven worden. Het aantal rundveehouderijbedrijven zal ongeveer gelijk blijven. Er zullen er weliswaar enkele opgeheven worden doch anderzijds komen erbij door uitbreiding van de rundveehouderij op de gemengde bedrijven. Het aantal veredelingsbedrijven zal iets toenemen en het aantal tuinbouwbedrijven zal gelijk blijven of misschien iets verminderen.

De bedrijven met rundveehouderij zullen bouwland omzetten in grasland en zullen meer voedergewassen gaan telen. Hiervoor bestaan mogelijkheden zowel op de bedrijven welke nu reeds als rundveehouderijbedrijf gekwalificeerd worden als op de gemengde bedrijven die de rundveehouderij uitbreiden. De gemengde bedrijven die de veredeling uit zullen breiden zullen de oppervlakte van hun bedrijven enigszins inkrimpen. Evenals op de bedrijven waarop nu reeds de veredeling de belangrijkste plaats inneemt, zal op deze bedrijven het bouwland slechts weinig ingekrompen worden en wel vanwege de afzet van de mest. Op het bouwland zal het percentage granen (rogge, gerst) kleiner worden en zal het percentage hakvruchten en overige gewassen waaronder snijmaïs toenemen.

In de afgelopen periode is de rundveestapel iets ingekrompen. We verwachten niettemin, dat het aantal melkkoeien iets zal toenemen. Een aantal boeren zal het veehouderijbedrijf gaan moderniseren. De moderne produktietechnieken zijn alleen op een efficiënte manier te gebruiken wanneer een veestapel van minimaal 40 à 50 koeien op het bedrijf aanwezig is. Op sommige bedrijven zal om deze reden het aantal melkkoeien snel toenemen. Het aantal melkkoeien wordt om deze reden voor 1981 gesteld op 3 500.

Het aantal bedrijven met melkkoeien zal de komende periode verder teruglopen. We zagen immers dat er nog op een groot aantal bedrijven eenheden worden gehouden die ook onder de huidige omstandigheden te klein zijn voor een rationele bedrijfsvoering en dat er ook in de afgelopen periode reeds aanzienlijke veranderingen hebben plaatsgehad. We mogen verwachten dat de melkveehouderij verder geconcentreerd zal worden op bedrijven waar het rundvee de belangrijkste plaats inneemt. De ontwikkeling in de afgelopen periode leidt tot de verwachting dat er in 1981 nog 80 à 100 bedrijven met melkkoeien zullen zijn, waarop gemiddeld 35 à 40 koeien gehouden worden.

In de varkenshouderij en de pluimveehouderij had in de afgelopen periode een flinke uitbreiding plaats. Hoe deze ontwikkeling zal gaan verlopen zal afhangen van de marktsituatie van de produkten en anderzijds ook van de kosten die gemaakt moeten worden. Door het toenemen van de welvaart zal in de komende periode het verbruik van vlees per hoofd van de bevolking blijven toenemen. In de tweede helft van de jaren '70 is er een geleidelijke vermindering van het toenemen van de vraag te verwachten. Het verbruik van eieren zal niet toenemen.

Wat de kostenzijde betreft kan gewezen worden op de gunstige ligging van dit gebied ten opzichte van de afzetgebieden: Ruhrgebied en de Randstad. Voorts op de voederprijzen, welke immers in Limburg en ook in dit gebied lager zijn dan in de rest van Nederland. Ook het feit dat de veredeling reeds een belangrijke plaats inneemt brengt voordelen met zich mee. Voorzieningen als scholing en voorlichting kunnen gemakkelijker gerealiseerd worden in deze gebieden dan in gebieden waar de produktie verspreid voorkomt. Door deze voordelen heeft de veredeling in dit gebied een goede concurrentiekracht. Dit blijkt bij voorbeeld ook uit de groei van de leghennenstapel. Terwijl het aantal leghennen in Nederland ongeveer constant bleef in de periode 1966-1971 bedroeg de groei in dit gebied 72%.

Een derde factor waardoor de veredeling zal toenemen is het gebrek aan alternatieven. Om het inkomen op peil te houden moet de bedrijfsomvang vergroot worden. De perspectieven voor akkerbouw zijn ongunstig, omdat daarvoor grotere bedrijven nodig zijn. De oppervlakte voor de bedrijven zouden uitgebreid moeten worden en hiervoor is onvoldoende ruimte. De verkaveling is bovendien erg slecht. Om dezelfde redenen zijn ook voor de melkveehouderij de mogelijkheden beperkt. Men is dus in een groot aantal gevallen genoodzaakt de niet grondgebonden produkten uit te breiden, wanneer men althans boer wil blijven.

Om deze redenen (het toenemen van de vraag, een goede concurrentiepositie en gebrek aan alternatieven) lijkt het waarschijnlijk dat ook in de komende periode de varkenshouderij en de pluimveehouderij uitgebreid zullen worden.

Een belemmering hierbij kan eventueel gevormd worden door de afzet van de mest. De mestproductie is op het ogenblik ongeveer in overeenstemming met de opnemingscapaciteit van de grond. Bij verdere uitbreiding zullen er overschotten ontstaan. De afzet zal eventueel kosten met zich mee gaan brengen. De marges van de veredelingsbedrijven zijn tamelijk klein. Het arbeidsinkomen per mestvarken is bij voorbeeld f 10,-. Wanneer de kosten voor het milieu (afzet van mest, heffing per dier) bij voorbeeld f 4,- per dier zou bedragen zou het inkomen met 40% verminderen. Het is hierom van groot belang dat de boeren er zelf voor zorgen dat er weinig hinder veroorzaakt wordt en dat er goedkope oplossingen voor dit mestprobleem gevonden worden.

Het aantal tuinbouwbedrijven bleef de afgelopen periode constant, afgezien van het aantal champignonbedrijven. De oorzaak hiervan was dat er verschillende nieuwe bedrijven opgezet werden en wel voornamelijk door zonen die daarvoor thuis meewerkten. Het aantal meewerkende zonen is sterk afgenomen, zodat deze factor geen rol meer zal spelen. De indeling in Blijvers en Wijkers duidt erop dat het aantal tuinbouwbedrijven iets kleiner zal worden.

§ 8. Een benadering van de ontwikkeling van het arbeidsinkomen per bedrijf en per man in 1981

In het voorgaande werd getracht een toekomstvisie te ontwikkelen t.a.v. dit r.v.k. gebied. In deze paragraaf zal getracht worden deze ontwikkeling te verlaten in termen van arbeidsinkomen. De wezenlijke vraag is hoe groot de oppervlakte cultuurgrond zal zijn van bedrijven met een vergelijkbaar arbeidsinkomen per man. Men kan nu direct het arbeidsinkomen per man en per bedrijf berekenen via bepaalde inkomensnormen per ha gewas en per diersoort. Een indirecte methode is dit arbeidsinkomen te bepalen via het aantal sbe, door nl. een berekening te maken van het arbeidsinkomen per sbe. Op deze wijze wordt wel te weinig rekening gehouden met schaalvoordelen of -nadelen van grote of kleine bedrijven. Voor een globale beschouwing is deze benadering echter voldoende. Uit de bedrijfsuitkomstenstatistiek kan men voor de zuidelijke zandgronden een gemiddeld arbeidsinkomen per sbe afleiden. Dit bedroeg in de periode 1967-1971 ongeveer f 155,- per sbe (zie bijlage 2).

Voor het jaar 1971 geldt als vergelijkbaar inkomen een bedrag van + f 19 000,- (ongeveer 120 sbe). Voor dit jaar blijkt op ruim 30% van de bedrijven met bijna 40% van de grond een vergelijkbaar inkomen per man voor te komen. Wanneer men thans een arbeidsinkomen per man van $\geq$ f 26 000,- haalt komt men niet meer in aanmerking voor een ontwikkelingsplan. Dit komt ongeveer overeen met een aantal sbe van 170. Dan blijkt dat 11% van de agrarische beroepspersonen over een dergelijk inkomen beschikt, terwijl zij 13% van de grond in bewerking hebben (zie bijlage 9).

Hoe zal de toekomstige ontwikkeling zijn. Hiervoor dienen we allereerst een vooruitberekening te maken van het totale arbeidsinkomen in de tijd, ook nu weer via het aantal sbe. Bij de berekening van het aantal

sbe in 1981 wordt er van uit gegaan dat de ontwikkeling in de akkerbouw, en de tuinbouw in gelijke mate zal doorgaan als in de afgelopen jaren. De produktieomvang van de rundveehouderij zal in tegenstelling tot de afgelopen periode iets toenemen. De veredeling nam in de periode 1966-1971 toe met 87%. We verwachten dat de groei hiervan in de komende jaren 10 jaar trager zal verlopen. O.a. de aantalsontwikkeling van de bedrijven met veredeling speelt hierbij een rol. De gemiddelde groei in de veredeling wordt op 5% per jaar gesteld. Bij deze veronderstellingen bedraagt de totale produktieomvang in 1981 53 650 sbe.

Tabel 56. De produktieomvang in de diverse produktietakken

	1966	1971	1981
Rundveehouderij	13 162	13 081	14 230
Akkerbouw	7 365	6 412	4 850
Veredeling	10 124	18 768	30 570
Tuinbouw	2 496	2 915	4 000
Totaal	33 147	41 176	53 650

Het verlies aan cultuurgrond in de grondgebonden produktierichtingen zal gecompenseerd worden door een intensievere bedrijfsvoering. De groei van de produktieomvang zal echter hoofdzakelijk te vinden zijn in de veredelingssector.

Volgens de prognose zullen er in 1981 260 bedrijven zijn. Op deze bedrijven zullen dan nog 310 vaste mannelijke arbeidskrachten voorkomen. Hierbij werd verondersteld dat nog een derde van de bedrijfshoofden van ≥ 50 jaar over een meewerkende zoon zal beschikken.

Zojuist is gesteld dat de totale produktieomvang in 1981 53 650 sbe zal bedragen. Hierbij is geen rekening gehouden met de uitvoering van een ruilverkaveling. De realisering van een ruilverkaveling zal tot gevolg hebben dat de efficiëncy van de bedrijfsvoering verbeterd wordt. Op grond van ervaringen in andere gebieden wordt dit efficiëncy-voordeel op 15% gesteld. De tijd welke men hierdoor vrij krijgt kan aangewend worden in de rundveehouderij of in de veredelingsprodukten. Het is dus mogelijk dat naast een verbetering van de efficiëncy de produktieomvang uitgebreid wordt. Hoeveel is uiteraard onbekend. Het totaal arbeidsinkomen ziet er in 1981 zonder dat er rekening wordt gehouden met een toename van de produktieomvang als volgt uit:

Rundveehouderij	14 230 x 1,15 (f 155,-) = f 2 536 000,-
Akkerbouw	4 850 x 1,15 (f 155,-) = f 864 000,-
Veredeling	30 570 x f 155,- = f 4 738 000,-
Tuinbouw	4 000 x f 155,- = f 620 000,-
Totaal	52 500 x f 163,- = f 8 758 000,-

Het arbeidsinkomen per sbe komt op deze wijze uit op f 163,-. Een vergelijkbaar inkomen komt in 1981 uit op $\pm$ f 26 000,-. Bij een beloning per sbe van f 163,- komt dit neer op 160 sbe.

De oppervlakte grond die voorkomt op bedrijven met een vergelijkbaar inkomen per man kan nu op twee manieren berekend worden:

a. via arbeidsinkomen per bedrijf

In 1981 zal ruim 60% van de bedrijven een arbeidsinkomen opleveren van $\geq$ 160 sbe, terwijl op deze bedrijven 68% van de cultuurgrond zal voorkomen (zie bijlage 8). Hierop moet nog een correctie worden aangebracht voor het criterium arbeidsinkomen per man.

Bedrijven van $\geq$ 480 sbe kunnen een vergelijkbaar inkomen opleveren van 3 man en bedrijven van 320 sbe - 480 sbe aan 2 man. Op deze wijze kan als volgt het aantal arbeidskrachten worden verdeeld:

Bedrijven	$\geq$ 480 sbe	8 bedrijven x 3 man =	24 arbeidskr.	
"	320 - 480 sbe	31 " x 2 " =	62 "	
"	< 320 sbe	3 " x 2 " =	6 "	
"	"	218 " x 1 " =	218 "	
Totaal		260 " x 1,2 " =	310 "	

Hieruit blijkt dat er nog 3 tweemansbedrijven zullen voorkomen < 320 sbe met dus geen vergelijkbaar inkomen. Deze bedrijven zullen gelijkmatig voorkomen in de klassen van 160 - 320 sbe. Dit betreft 161 bedrijven met $\pm$ 59% van de grond, ofwel $\pm$ 2 290 ha. Door genoemde 3 bedrijven valt dus nog $\pm$ 45 ha af.

Oppervlakte van bedrijven $\geq$ 160 sbe	2 580 ha
Correctie i.v.m. criterium arb. ink. per man	<u>45 ha</u>
Oppervlakte met vergelijkbaar inkomen per man	2 535 ha

Deze 2 535 ha komen neer op een percentage van 66. Het 70% criterium (zie EEG-richtlijn) zal dus niet gehaald worden, terwijl voor het 40% criterium van de berekende 66% nog eens 13% afgetrokken moet worden omdat deze bedrijven nu al aan een arbeidsinkomen per man van f 26 000,- komen. Aldus kan $\pm$ 52% van de grond over een goedgekeurd plan beschikken.

b. via arbeidsinkomen per man

De eerste methode kan men als een indirecte berekening beschouwen. Via het arbeidsinkomen per man kan men ook direct de toekomstige verdeling berekenen. Het bezwaar hierbij is dat over de volwaardigheid van de arbeidskrachten nauwelijks uitspraak is te doen.

Volgens deze methodiek blijkt dat 47% van de agrarische beroepsbevolking in 1981 kan beschikken over een vergelijkbaar inkomen met een oppervlakte cultuurgrond van rond 54%. De boeren die nu reeds een inkomen van f 26 000,- of meer hebben beschikken over 13% van de grond. Ook volgens deze tweede berekeningswijze wordt het 40%-criterium dus gehaald.

De conclusie is dat voor dit gebied het 70% criterium niet gehaald zal worden, terwijl het 40% criterium geen problemen zal opleveren (zie bijlage 10).

In de periode 1966-1971 werd ten aanzien van de verdeling van het aantal sbe per bedrijf en per man een ontwikkeling geconstateerd naar een grotere spreiding. Het is niet duidelijk of deze tendens ook voor de toekomst moet worden doorgetrokken. Dit zal in een later stadium (wanneer gegevens van een volgende periode beschikbaar zijn) bekeken moeten worden. Parallel aan deze ontwikkeling blijkt ook in de verdeling van de oppervlakte cultuurgrond naar sbe-klasse een verandering te zijn gekomen t.o.v. de verdeling van het totale sbe. Ook deze tendens werd niet verder doorgetrokken en zal ook later opnieuw bekeken moeten worden.

Als oorzaak van deze "onregelmatigheden" kan men de explosieve ontwikkeling in de veredeling zien. Bij een meer gelijkmatige groei in deze sector in de toekomst en een hogere efficiency in de andere sectoren is het waarschijnlijk dat een meer regelmatige ontwikkeling zal optreden.

SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING

1. Het ruilverkavelingsgebied Weert-Stramproy omvat gronden welke liggen in de gemeenten Weert, Nederweert, Stramproy en Hunsel. De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 6 500 ha. In 1971 was ongeveer 80% hiervan landbouwgrond. Het overige gedeelte bestaat uit bossen, heidevelden en bebouwd terrein. In het gebied liggen enkele dorpen namelijk Altweerderheide, Tangelroy, Swartbroek en Stramproy.
2. De bevolking in deze gemeenten is snel toegenomen. Dit is voor een gedeelte veroorzaakt door een hoog geboortecijfer en voor een gedeelte door een vestigingsoverschot. In het vestigingspatroon hebben enkele veranderingen plaatsgehad. In Weert was na de tweede wereldoorlog jarenlang een vestigingsoverschot. Op het einde van de jaren '60 veranderde dit in een vertrekoverschot. In Nederweert was jarenlang een vertrekoverschot. De laatste jaren is dit veranderd in een vestigingsoverschot doordat Nederweert meer in trek is gekomen als forensenplaats. In Stramproy was vertrek en vestiging vele jaren ongeveer met elkaar in evenwicht. Een uitzondering wordt gevormd door het begin van de jaren zestig toen er een aanzienlijk vestigingsoverschot was.
3. Door deze snelle bevolkingsgroei is ook de beroepsbevolking sterk toegenomen. Het gedeelte van de beroepsbevolking dat werkzaam is in de landbouw verminderde. In 1947 was nog ongeveer het derde gedeelte werkzaam in de landbouw, momenteel is dit nog ongeveer 12%. De werkgelegenheid in de industrie is mede door stimulerende maatregelen van de overheid snel toegenomen. Ook de dienstensector biedt vooral in Weert aan een toenemend gedeelte van de beroepsbevolking werkgelegenheid. De toeneming van de totale werkgelegenheid was onvoldoende om de groei van de beroepsbevolking op te vangen. De helft van het forensisme die hier het gevolg van is richt zich op Noord-Brabant m.n. op Eindhoven en voor de rest vooral op Midden-Limburg m.n. op Roermond en Sittard.
4. Door de groei van de bevolking zijn de kernen van Weert, Nederweert en Stramproy aanzienlijk uitgebreid. Ook de komende periode zal de uitbreiding voornamelijk plaatshebben in de hoofdkernen van de gemeenten en met name in Weert. Deze uitbreidingen zullen weinig gevolgen hebben voor de landbouw in dit ruilverkavelingsgebied omdat de nieuwe uitbreidingsplannen van Weert ten noorden van de Zuid-Willemsvaart liggen. In de gemeentelijke plannen heeft het grootste gedeelte van het ruilverkavelingsgebied een agrarische bestemming. Er liggen echter in het gebied ook verschillende bossen en heidevelden: deels restanten van de vroegere begroeiing, deels aanplant van voor de oorlog. Deze gebieden zullen als natuurgebieden in stand worden gehouden.

5. Het aantal landbouwbedrijven nam langzaam af in de afgelopen periode van 5 jaren (nl. met 1,3% per jaar). Naast de echte landbouwbedrijven komen er een aantal kleine bedrijfjes voor van rustende boeren of van mensen met een hoofdberoep buiten de landbouw. Door de veranderingen in de telcriteria kon van deze bedrijven geen zuiver beeld verkregen worden. Dat het aantal bedrijven zo langzaam verminderde werd veroorzaakt door het feit dat er nogal wat nieuwe bedrijven gevormd werden. Ongeveer 10% van de bedrijven in 1971 was in 1966 nog geen volwaardig landbouwbedrijf of bestond nog helemaal niet. Verschillende mensen die in 1966 nog een nevenberoep in de landbouw hadden, hebben hun nevenbedrijf zo sterk uitgebreid dat het een volwaardig landbouwbedrijf werd. De nieuwe bedrijven werden voornamelijk opgezet door boerenzoons die in 1966 nog thuis meewerkten. Als er geen bedrijven bijgekomen waren zou het aantal bedrijven met bijna 3% per jaar afgenomen zijn. Dit werd voor 2/3 veroorzaakt door het feit dat er geen opvolger was: Het opvolgingspercentage door zoons bedroeg 42%. Verder werd deze vermindering veroorzaakt door beroepsverandering, sterfte of migratie van het bedrijfshoofd.
6. De oppervlakte cultuurgrond per bedrijf heeft de afgelopen 5 jaren geen wijzigingen ondergaan. Zowel het aantal bedrijven beneden de 5 ha als het aantal bedrijven boven de 20 ha nam toe. Het aantal kleine bedrijven nam toe doordat er nieuwe bedrijven gesticht werden met weinig cultuurgrond en doordat bedrijven grond afgestoten hebben. Het aantal grote bedrijven nam toe doordat een aantal bedrijven grond aangetrokken hebben. De sterkste vraag naar grond deed zich voor op bedrijven tussen de 10 en 15 ha. De gemiddelde oppervlakte van de bedrijven met voornamelijk grondgebonden produktie in 1971 was 15,5 ha, de gemiddelde oppervlakte van de bedrijven met hoofdzakelijk niet-grondgebonden produktie was 8,1 ha.
7. De gemiddelde produktieomvang van de bedrijven nam toe van 87 standaardbedrijfseenheden tot 116 sbe, een toeneming van ruim 6% per jaar. De toeneming wordt veroorzaakt door het opheffen van een aantal bedrijven met een geringe produktieomvang, het stichten van bedrijven met een behoorlijke produktieomvang en door een flinke toeneming van de produktieomvang van de bedrijven die de gehele periode van 5 jaren aanwezig waren. Er vinden in dit ruilverkavelingsgebied dus snelle veranderingen plaats. Niettemin was ook in 1971 nog ongeveer de helft van de bedrijven te klein om een redelijk inkomen te verschaffen aan één man.
8. De verkaveling in het gebied is uitermate slecht. Er zijn slechts weinig bedrijven met alle grond in één kavel. Het gemiddelde aantal kavels per bedrijf is ongeveer 8. Ongeveer het derde gedeelte van de bedrijven had meer dan 10 kavels. Deze slechte verkaveling is er een van de oorzaken van dat het bouwland in dit gebied nog een relatief belangrijke plaats inneemt. De omzetting van bouwland in grasland wordt door deze slechte verkaveling vertraagd.

9. De totale produktieomvang van de bedrijven nam in 5 jaren toe met 24%. De produktieomvang van de veredeling werd in 5 jaren bijna verdubbeld. De veredeling is hierdoor de belangrijkste produktietak geworden met 46% van de produktieomvang in 1971. De produktieomvang van de rundveehouderij is ongeveer gelijk gebleven. De produktieomvang van de akkerbouw nam af met 13% en die van tuinbouw nam iets toe. De tuinbouw neemt op het totaal gezien slechts een ondergeschikte positie in.
10. Het aantal gemengde bedrijven is zeer snel afgenomen. Op een aantal voornamelijk kleine bedrijven werd de veredeling uitgebreid en op een aantal grotere bedrijven werd de rundveehouderij uitgebreid. Het aantal veredelingsbedrijven is hiernaast toegenomen doordat er nieuwe veredelingsbedrijven opgericht werden. Het aantal tuinbouwbedrijven bleef gelijk. Bij de uitbreiding van de veredeling werd in een aantal gevallen grond afgestoten. De rundveehouderijbedrijven en de gemengde bedrijven (in mindere mate) trokken grond aan. De gemiddelde oppervlakte van de rundveehouderijbedrijven was hierdoor in 1971 ongeveer 17 ha. De groei van de produktieomvang op de rundveehouderijbedrijven, de gemengde bedrijven en de tuinbouwbedrijven bleef achter bij de gemiddelde groei, de groei van de veredelingsbedrijven verliep sneller.
11. De oppervlakte cultuurgrond was in 1971 voor 40% bouwland en voor bijna 60% grasland. De omzetting van bouwland in grasland verloopt traag. Eén van de oorzaken hiervan is de slechte verkaveling. Een tweede oorzaak is gelegen in de oppervlaktestructuur. De kleine bedrijven specialiseren zich in een aantal gevallen op veredeling. Bij deze bedrijven is de oppervlakte bouwland relatief groot.
12. Gespecialiseerde akkerbouwbedrijven komen in het gebied niet voor. De akkerbouw neemt in de meeste gevallen een kleine plaats in naast de veredeling en de tuinbouw. Het bouwland wordt voor ongeveer 3/4 gedeelte beteeld met granen. De teelt van maïs nam in 1971 nog slechts een bescheiden plaats in. Naast de granen komen er nogal wat bieten voor.
13. Het aantal stuks melkvee en jongvee nam iets af, het mestvee nam iets toe. Ook de intensiviteit van het graslandgebruik (het aantal melkkoeien per 100 ha of g.v.e. per 100 ha) nam af. Deze ontwikkeling is tegengesteld aan wat in veel andere gebieden plaatsheeft. De oorzaak hiervan ligt in de slechte verkaveling en de ontwikkeling van de veredeling. Het graslandgebruik is op de veredelingsbedrijven minder intensief dan op de rundveehouderijbedrijven en op de gemengde bedrijven. Deze veredelingsbedrijven hebben in veel gevallen de melkkoeien afgestoten. Op een derde gedeelte van de bedrijven met melkkoeien in 1966 zijn deze melkkoeien afgestoten.

14. De groei van de veredeling had plaats in alle sectoren, uitgezonderd de mestkalveren. De snelste ontwikkeling deed zich voor bij de mestkuikens en de leghennen. De ontwikkeling bij de fokvarkens en de mestvarkens verliep iets minder snel. In de afgelopen jaren is ook het houden van kalkoenen toegenomen. In elk van de veredelingssectoren had een vermindering plaats van het aantal bedrijven waarop de veredeling voorkomt. Dit proces van schaalvergroting en specialisatie is echter nog lang niet ten einde. Op veel bedrijven komen nog eenheden voor die te klein zijn voor een rendabele exploitatie.
15. De tuinbouw in de open grond is iets afgenomen. De belangrijkste teelten worden gevormd door de asperges en de groene erwten. De tuinbouw onder glas werd belangrijker, vooral die onder verwarmd glas. Ook werden er enkele champignonbedrijven gesticht.
16. Wat de arbeidsbezetting betreft had er een snelle vermindering plaats van het aantal meewerkende zoons. Verschillende zijn zelfstandig boer geworden, andere zijn buiten de landbouw gaan werken. De arbeidsbezetting kwam hierdoor op 1,2 volwassen arbeidskracht per bedrijf. Door deze afnemende van het aantal arbeidskrachten en de groei van de productieomvang was de toeneming van de arbeidsproductiviteit 9% per jaar. De productieomvang per man nam op de veredelingsbedrijven aanzienlijk sneller toe dan op de andere bedrijven.
17. We verwachten dat in de komende 15 jaren de vermindering van het aantal bedrijven geleidelijk sneller zal gaan verlopen. Van 1971 tot 1976 zal het verminderingspercentage 2,8% per jaar bedragen, van 1976 tot 1981 3,4% per jaar en van 1981 tot 1986 3,8% per jaar. De bedrijven die tussen 1971 en 1981 opgeheven zullen worden beschikten in 1971 over ongeveer het vierde gedeelte van de cultuurgrond. De gemiddelde oppervlakte van de bedrijven die opgeheven zullen worden is nl. slechts weinig kleiner dan die van de bedrijven die zullen blijven. De productieomvang van de bedrijven die zullen blijven was in 1971 133 sbe. De productieomvang van de bedrijven die zullen wijken was ruim de helft hiervan.
18. De perspectieven voor de akkerbouw in dit gebied zijn ongunstig. De bedrijven zijn te klein en de verkaveling is slecht. Het totaal van de oppervlakte bouwland zal afnemen. De akkerbouw zal wel blijven op een aantal bedrijven met veredeling. Wat de rundveehouderij betreft verwachten we nauwelijks enige uitbreiding, wel is er op een aantal bedrijven nog ruimte voor omzetting van bouwland in grasland en voor intensivering van het grasland. Voor deze bedrijven geldt echter dat de verkaveling een knelpunt is, een knelpunt dat de modernisering zal bemoeilijken. De betekenis van de veredeling zal nog groter worden. De concurrentiepositie van de veredelingsbedrijven is goed. Op middellange termijn zal er nog een zekere uitbreiding van de afzet plaats kunnen hebben uitgezonderd bij de eieren. Bovendien zijn er voor veel bedrijven weinig alternatieven. Wel zal de afzet van

de mest eventueel moeilijkheden op gaan leveren als hiervoor geen goedkope oplossing gevonden zal worden. Wat de tuinbouw betreft verwachten we dat het aantal bedrijven met tuinbouw zal afnemen, het aantal gespecialiseerde tuinbouwbedrijven zal ongeveer gelijk blijven.

19. In het kader van de EEG-richtlijnen werd voor dit gebied reeds in dit stadium een vooruitberekening van het arbeidsinkomen opgesteld. Deze berekening heeft een min of meer globaal karakter, omdat het arbeidsinkomen indirect werd afgeleid uit het aantal standaardbedrijfseenheden. Hieruit blijkt dat het 70% criterium (zie EEG-richtlijn) niet gehaald zal worden. Immers "slechts" $\pm 66\%$ van de grond zal voorkomen op bedrijven met een vergelijkbaar inkomen. Het 40% criterium daarentegen levert geen problemen op.

SLOTBESCHOUWING

We hebben gezien dat de verkavelingssituatie in het gebied Weert-Stramproy zeer slecht is. Deze slechte verkaveling vormt een belemmering voor een efficiënte rundveehouderij. De situatie in de rundveehouderij in dit gebied is dan ook verre van ideaal. Het aantal melkkoeien per 100 ha is laag. Er wordt relatief veel jongvee gehouden. Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf is laag. De omzetting van bouwland in grasland verloopt slechts traag. Wel is er enige ontwikkeling in de malfsteelt.

Veel boeren hebben gekozen voor uitbreiding van de veredelingsproductie. De productie in deze sectoren vormt op het ogenblik zelfs ongeveer de helft van de totale productieomvang. De uitbreiding van de veredeling heeft tot nu toe weinig weerstand ondervonden. De berekening van de mestbehoefte en de mestproductie toonde aan dat er op het ogenblik een zeker evenwicht bestaat. Een verdere uitbreiding zal eventueel tot gevolg hebben dat er een mestoverschot ontstaat, waarvan de verwerking wellicht met kosten gepaard zal gaan (b.v. transport naar andere gebieden).

Door verbetering van de verkaveling zullen de mogelijkheden van de rundveehouderij vergroot worden. Het aantal koeien zal toenemen. Een toename tot 2 koeien per ha lijkt mogelijk. Wanneer er meer mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de veehouderij zal de behoefte aan uitbreiding van de veredeling afnemen. Hierdoor zal de kans op het ontstaan van een mestoverschot verkleind worden. De door de koeien geproduceerde mest is immers nodig om in de mestbehoefte van het grasland te voorzien, die toeneemt door de intensivering.

BIJLAGE 1

Standaardbedrijfseenheden zijn verhoudingsgetallen voor de toegevoegde waarde in de verschillende produktierichtingen. Deze verhoudingsgetallen zijn gebaseerd op de hoogte van de netto-toegevoegde waarde op basis van factorkosten bij een moderne bedrijfsvoering volgens berekeningen van het LEI in 1968. De netto-toegevoegde waarde is gelijkgesteld aan de waarde van de prestatie van arbeid, kapitaal en grond die per eenheid (ha, dier) benodigd zijn. Dat wil zeggen dat de arbeid is ingerekend tegen de in 1968 geldende arbeidskosten (CAO-loon inclusief sociale lasten), dat de rente van het geïnvesteerde vermogen is ingerekend tegen een rentevoet van 6% en dat voor de grond de netto-pacht in rekening is gebracht. Een bedrag van f 20 000,- is vervolgens gelijkgesteld aan 100 eenheden. Voor deze eenheden is de naam sbe gekozen.

Voornaamste gewassen:		sbe per ha	
granen		3,0	
pootaardappelen		9,0	
consumptieaardappelen		7,5	
voederaardappelen		5,5	
suikerbieten		6,5	
voederbieten		6,5	
grasland		1,0	

Veehouderij:	sbe per dier	Veehouderij:	sbe per ha
kalveren	0,7	opfokzeugen	0,16
jongvee	0,7	fokzeugen	1,60
melkkoeien	2,5	hennen	0,02
mestvee	0,8	slachtkuikens (1 000)	4,00
mestkalveren	0,4	kalkoenen (vermeerdering)	0,05
mestvarkens	0,16	slachtkalveren	0,025

BIJLAGE 2

In de volgende tabel is het arbeidsinkomen per sbe opgenomen voor enkele typen bedrijven in het Zuidelijk Zandgebied in de periode 1967/1971. Dit gemiddelde komt vrijwel overeen met een arbeidsinkomen van f 185,-. Op dit cijfer moet nog een correctie worden aangebracht. Het grootste gedeelte van grond en gebouwen in dit gebied is nl. in eigendom. Het arbeidsinkomen van f 185,- is berekend op pachtbasis. Op eigenaarsbasis zouden de kosten per sbe f 30,- hoger zijn. Het arbeidsinkomen per sbe bedraagt dan f 155,-.

Arbeidsinkomen per sbe

		Zuidelijk zandgebied		
		Bedrijven met vnl. rundvee- houderij	Bedrijven met veredeling	Bedrijven met akkerbouw
Arbeidsinkomen	1967/'68	168	168	201
per sbe in het	1968/'69	210	203	202
jaar	1969/'70	197	245	178
	1970/'71	162	130	173
Gemiddeld		185	186	189

BIJLAGE 3

De oppervlakte cultuurgrond naar bedrijfstype in 1966 en 1971 van alle bedrijven, vergeleken met de oppervlakte cultuurgrond van de bedrijven die steeds aanwezig waren.

Type rundvee	Alle bedrijven			Bedr. die steeds aanwezig waren		
	aantal	oppervlakte	gem. opp.	aantal	oppervlakte	gem. opp.
1966	57	856	15,0	51	778	15,3
1971	82	1 398	17,0	80	1 375	17,2
Veredeling						
1966	19	38	2,0	15	25	1,6
1971	57	198	3,5	45	191	4,2
Vered. (gemengd)						
1966	69	656	9,5	59	582	9,9
1971	100	1 169	11,7	95	1 127	11,8
Gem. (veredeling)						
1966	120	1 584	13,2	101	1 390	13,7
1971	58	795	13,7	54	754	14,0
Gemengd						
1966	91	1 222	13,4	77	1 085	14,1
1971	35	523	14,9	34	516	15,1
Tuinbouw						
1966	24	135	5,6	20	111	5,6
1971	24	100	4,2	15	76	5,1

Bij de veehouderijbedrijven bedroeg het verschil tussen 1966 en 1971 bij het totaal 2 ha. Bij de bedrijven die steeds aanwezig waren bedroeg dit 1,9 ha. Bij de veredelingsbedrijven 1 bedroeg het verschil bij het totaal 1,5 ha, bij de groep daarvan die steeds aanwezig was 1,6 ha. Zo ook bij de andere typen; de verschillen die hierdoor ontstaan zijn klein, uitgezonderd bij de tuinbouwbedrijven. Er werden nl. enkele zeer kleine nieuwe tuinbouwbedrijven gesticht, waardoor het gemiddelde van de oppervlakte van de bedrijven in dit type verlaagd is.

BIJLAGE 4

De verhouding tussen bouwland en grasland in enkele gebieden

	Opp. cultuurgrond	% bouwland	% grasland	% tuinland
Oploo 1966	3 811	45	53	2
1971	3 568	32	66	2
Schaft 1965	1 084	51	48	1
1970	1 030	29	70	1
Oude Graaf 1965	1 958	40	56	4
1970	1 719	24	73	3
Weert-Stramproy 1966	4 490	44	54	2
1971	4 184	40	58	2
West Noord- 1966	45 388	47	45	8
Limburg 1971	41 601	39	52	9

BIJLAGE 5

De omvang van de eenheden mestvarkens, fokzeugen, leghennen, mestkuikens, mestkalveren en kalkoenen.

	Aantal bedrijven		Aantal dieren	
	1966	1971	1966	1971
Mestvarkens				
1 - < 10 ₧	92	55	462	277
10 - < 50 ₧	138	84	3 270	2 079
50 - < 100 ₧	39	24	2 682	1 611
100 - < 200	12	26	1 597	3 547
200 en meer	6	27	1 867	8 258
Totaal	287	216	9 878	15 772
Fokzeugen				
1 - < 10 ₧	105	42	468	195
10 - < 20 ₧	69	40	946	562
20 - < 30 ₧	25	28	609	680
30 - < 40	8	19	263	635
40 en meer	7	38	308	2 320
Totaal	214	167	2 594	4 392
Leghennen				
50 - < 500 ₧	135	21	30 612	3 554
500 - < 1 000 ₧	32	3	21 332	2 560
1 000 - < 2 500 ₧	38	11	53 635	17 173
2 500 en meer	12	41	56 475	256 000
Totaal	217	76	162 054	279 287
Mestkuikens				
100 - < 5 000 ₧	7	-	21 300	-
5 000 - < 10 000 ₧	8	2	53 500	1 400
10 000 en meer	11	21	162 900	423 500
Totaal	26	23	237 700	437 500
Mestkalveren				
1 - < 25 ₧	19	2	67	2
25 en meer	2	1	215	81
Totaal	21	3	282	83
Slachtkalkoenen				
100 - 5 000 ₧	-	4	-	8 365
5 000 - 10 000 ₧	-	3	-	20 000
10 000 en meer	-	5	-	72 500
Totaal	-	12	-	100 865
Productiekalkoenen				
100 - 5 000	-	3	-	8 775

₧ Deze klassen zijn naar moderne maatstaven te kleine productieëenheden. Door vergroting zijn aanzienlijke schaalvoordelen te behalen. In de overige klassen geeft vergroting slechts beperkte kostenbesparing.

Berekening mestoverschot/tekort

1. Normen

- a. Produktie in kg P₂O₅ en K₂O per ha door rundvee en de bemestingsbehoefte aan P₂O₅ en K₂O bij verschillende veebezettingen bij een goede bemestingstoestand als 50 are per g.v.e. wordt gemaaid voor wintervoer.

Aantal g.v.e. per ha	Maai- percentage	Produktie in stalperiode		Meststofbehoefte in kg/ha	
		P ₂ O ₅	K ₂ O	P ₂ O ₅	K ₂ O
2	100	36	100	45	140
2,5	125	45	125	52	160
3	150	54	150	60	180

- b. Hoeveelheid werkzame stikstof, fosfaat en kali per 10 ton mest bij doorlopend gebruik van verschillende mestsoorten.

	kg N op zandgrond	kg fosfaat P ₂ O ₅	kg kali K ₂ O
10 ton varkensdrijfmest	42	40	40
10 ton kippenmest (vast)	100	175	88
10 ton kuikenmest (vast)	210	238	167
10 ton kalverdrijfmest	12	13	22

- c. Mestproduktie per varkensplaats 1 300 kg
 " " kippenplaats 40 kg
 " " mestkuikenplaats 4,2 kg
 " " mestkalverenplaats 2 200 kg

mestvarken = 1,00 varkensplaats

zeug = 1,33 varkensplaats

5 biggen = 1,00 varkensplaats

In Weert-Stramproy hebben we niet de beschikking over cijfers van het aantal biggen < 20 kg. Daarom is ervan uitgegaan dat per fokzeug 2,5 biggen aanwezig zijn.

- d. stikstof behoefte per ha
 granen 100 kg
 bieten 150 kg
 aardappelen 200 kg

2. Berekening

- a. Overschot/tekort rundveemest op grasland.

	P ₂ O ₅	K ₂ O
produktie 2412 ha met 2,09 g.v.e. per ha	90 705	252 093
behoefte	113 436	352 875
tekort	22 731	100 782

Op zand- grasland met deze veebezetting kan nog 10 ton varkensdrijfmest per ha geplaatst worden.

b. Mestproduktie varkens en pluimvee

	Aant. dieren in 1971	Prod. per plaats in kg p. j.	Prod. in tonnen	N	Produktie in kg	
					P2O5	K2O
Mestvarkens	16 772	1 300	21 803	91 572	87 212	87 212
Fokzeugen	4 500	2 442	10 998	46 191	43 992	43 992
Mestkuikens en kalkoenen	547 140	4,2	2 297	48 237	54 688	38 360
Leghennen	279 287	40,0	11 197	111 710	195 492	98 304
Mestkalveren	282	2 200	620	744	806	1 364

c. Mestbehoefte van het bouwland (stikstof behoefte)

	Ha	Behoeftte per ha	Totaal behoefte in kg
Granen	1 199	100 kg	119 900
Bieten	337	150 kg	50 550
Aardappelen	62	200 kg	12 400
Overige gewassen	62	? *	12 400
Totaal			195 250

* aangenomen: 200 kg

d. Te plaatsen op het bouwland.

	1 000 kg	Kg N per ton	Kg N
Varkensmest	3 583	4,2	36 468
Kuikenmest	2 297	21,0	48 237
Hennenmest	11 171	10,0	111 710
Kalvermest	620	1,2	744
Totaal			197 159

Conclusie: er is een overschot aan stikstof van 1 809 kg.

BIJLAGE 7 (vervolg)

Leeftijd	Aantal in 1976	% over na beroeps- overgang + overige oorzaken	Over in 1981	Leeftijd in 1981	Toe- treding 1976- 1981	Aantal in 1981	% over na beroeps- overgang + overige oorzaken	Over na 1986	Over in 1986	Leeftijd in 1986	Toe- treding 1981- 1986	Aantal in 1986
20-24	1,85	90,60		20-24	1,05	1,05	90,60		0,95	20-24	0,55	0,55
25-29	11,02	90,60	1,68	25-29	4,20	5,88	90,60		5,33	25-29	2,20	3,15
30-34	26,45	90,60	9,98	30-34	4,73	14,71	90,60		13,33	30-34	2,48	7,81
35-39	41,83	90,60	23,96	35-39	4,20	28,16	90,60		25,51	35-39	2,20	15,53
40-44	49,91	90,60	37,90	40-44	2,10	40,00	90,60		36,24	40-44	1,10	26,61
45-49	48,18	90,60	45,22	45-49	3,15	48,37	90,60		43,82	45-49	1,65	37,89
50-54	49,39		43,65	50-54	0,79	44,44		78,80	35,02	50-54	0,40	44,22
55-59	33,24		38,92	55-59	0,53	39,45		74,10	29,23	55-59	0,28	37,52
60-64	28,62		24,63	60-64	0,25	24,88		29,20	7,27	60-64	0,14	29,37
65-69	12,85		8,36	65-69	-	8,36		33,30	2,78	65-69	-	7,27
70 en ouder	5,00		4,28	70 en ouder		4,28		0,00	0,00	70 en ouder	-	2,78
			0,00			21,00			199,48		11,0	
	308,34		238,58			259,58						212,70
Beroepsbeëindiging		52,91					Beroepsbeëindiging		47,04			
Opvolgingspercentage		28,72					Opvolgingspercentage		22,54			
Aantal opvolgers		15,20					Aantal opvolgers		11			
C → A+B		6					C → A+B		0			
Nieuw		0					Nieuw		0			

R.v.k. Stramproy. Ontwikkeling van het aantal sbe per bedrijf

	1966						1971						1981					
	bedrijven		prod. omvang		cult. gr.		bedrijven		prod. omvang		cult. gr.		bedrijven		prod. omvang		cult. gr.	
	aantal	%	sbe	%	opp.	%	aantal	%	sbe	%	opp.	%	aantal	%	sbe	%	opp.	%
< 50 sbe	46	12	1 820	5,4	286	6,4	35	9,8	1 352	3,3	251	6,0	25	9,5	1 610	3,0	327	8,5
50-< 70 "	83	21,8	5 029	15,2	754	16,8	43	12,1	2 646	6,4	402	9,6						
70-< 90 "	93	24,5	7 294	22,0	1 008	22,4	58	16,3	4 562	11,1	643	15,4						
90-<120 "	101	26,6	10 438	31,5	1 413	31,4	73	20,5	7 509	18,2	862	20,6	25	9,5	2 414	4,5	327	8,5
120-<150 "	35	9,2	4 674	14,1	598	13,3	53	14,9	7 107	17,3	683	16,3	31	12,0	4 024	7,5	424	11,0
150-<200 "	19	5,0	3 178	9,6	401	8,9	70	19,7	11 791	28,6	1 078	25,8	52	20,0	8 852	16,5	848	22,0
200-<250 "	2	0,5	443	1,4	22	0,5	13	3,7	2 834	6,9	143	3,5	42	16,0	8 852	16,5	730	19,0
≥250 "	1	0,3	271	0,8	12	0,3	11	3,0	3 375	8,2	123	2,9	85	33,0	27 898	52,0	1 194	31,0
Totaal	380	100	33 147	100	4 494	100	356	100	41 176	100	4 185	100	260	100	53 650	100	3 850	100
Gemiddeld aantal sbe per bedrijf	87						113						206					

R.v.k. Stramproy. Ontwikkeling van het aantal sbe per man

	1966						1971						1981					
	arbeids-krachten		prod. omvang		cult. gr.		arbeids-krachten		prod. omvang		cult. gr.		arbeids-krachten		prod. omvang		cult. gr.	
	aantal	%	sbe	%	opp.	%	aantal	%	sbe	%	opp.	%	aantal	%	sbe	%	opp.	%
< 30 sbe	54	10,3	1 342	4,1	236	5,3	23	5,4	557	1,4	103	2,5						
30-< 50 "	159	30,4	6 306	19,0	917	20,4	73	17,2	2 952	7,2	470	11,2	14	4,5	540	1,0	77	2,0
50-< 70 "	122	23,3	7 167	21,6	961	21,4	69	16,2	4 138	10,0	634	15,2	23	7,5	1 610	3,0	212	5,5
70-< 90 "	91	17,4	7 104	21,4	958	21,3	65	15,3	5 108	12,4	644	15,4	34	11,0	2 410	4,5	289	7,5
90-<120 "	68	13,0	6 994	21,1	953	21,2	65	15,3	6 679	16,2	682	16,3	40	13,0	5 100	9,5	500	13,0
120-<150 "	21	4,0	2 768	8,4	336	7,5	46	10,8	6 140	14,9	564	13,5	43	14,0	7 510	14,0	462	12,0
150-<200 "	7	1,4	1 200	3,6	118	2,6	65	15,3	10 910	26,5	899	21,5	50	16,0	8 580	16,0	1 040	27,0
200-<250 "							11	2,6	2 401	5,8	119	2,8	35	11,0	6 440	12,0	423	11,0
≥250 "	1	0,2	271	0,8	12	0,3	8	1,9	2 291	5,6	68	1,6	71	23,0	21 460	40,0	847	22,0
Totaal	523	100	33 152	100	4 491	100	425	100	41 176	100	4 185	100	310	100	53 650	100	3 850	100
Gemiddeld aantal sbe per man			63						97						173			

Bijlage 9. Het percentage grasland naar verkaveling en oppervlakte van de bedrijven in 1966 en 1971

1966	Aantal kavels				
	1	2 - 4	5 - 9	10 - 19	20 en >
<1 ha	-	72,5	-	-	-
1 - <5 ha	32,8	46,5	35,8	-	-
5 - <10 ha	81,0	49,1	51,1	45,0	30,7
10 - <15 ha	71,0	63,6	51,3	54,8	48,9
15 - <20 ha	66,5	67,6	55,1	50,0	44,9
20 - <30 ha	-	53,8	57,2	56,5	38,6
≥30 ha	82,9	66,7	25,8	-	-
Totaal	75,5	60,5	52,0	52,1	44,0

1971	Aantal kavels				
	1	2 - 4	5 - 9	10 - 19	20 en >
<1 ha	100,0	77,0	-	-	-
1 - <5 ha	45,8	53,3	25,5	-	-
5 - <10 ha	80,8	57,0	50,7	50,9	24,2
10 - <15 ha	87,0	69,1	54,0	60,3	56,2
15 - <20 ha	85,5	72,6	66,2	54,3	63,4
20 - <30 ha	-	56,2	46,7	52,6	45,9
≥30 ha	92,7	96,8	63,8	-	-
Totaal	86,7	68,0	54,3	56,1	55,0

Artikel 2

In de zin van deze richtlijn is een landbouwbedrijf met ontwikkelingsmogelijkheden, een bedrijf

1. waarvan het bedrijfshoofd:

- a. landbouw als hoofdberoep uitoefent,
- b. beschikt over voldoende vakbekwaamheid,
- c. zich verplicht vanaf het begin van het ontwikkelingsplan een boekhouding bij te houden in de zin van artikel 11,
- d. een ontwikkelingsplan voor het bedrijf opstelt, dat beantwoordt aan de voorwaarden van artikel 4.

2. waarvan het arbeidsinkomen lager is dan het in artikel 4, lid 1, vastgestelde moderniseringsdoel of waarvan de structuur van dien aard is dat zij de handhaving van het inkomen op een vergelijkbaar niveau in gevaar brengt; in het laatste geval wordt de rentesubsidie, bedoeld in artikel 8, lid 1 sub b., beperkt tot 80% van de lening, bedoeld in lid 2 van dat artikel.

Artikel 13

Ten einde de modernisering van bedrijven in de zin van artikel 2 te bevorderen in het kader van irrigatiewerken en ruilverkavelingswerkzaamheden, inclusief aanvullende werken:

- voeren de Lid-Staten een bijzonder stelsel van nationale steunverlening in, dat aanvullende stimulansen inhoudt voor de modernisering van de in de artikelen 2 en 4 bedoelde bedrijven en voor bedrijfsbeëindiging,

of

- passen de Lid-Staten de steunverlening voor collectieve verbeteringswerken aan, zulks ter bevordering van ruilverkavelingswerkzaamheden en irrigatiewerken die voldoen aan de in lid 2 gestelde voorwaarde.
2. De Gemeenschap neemt deel in de uitgaven welke de Lid-Staten op zich nemen voor de ruilverkavelingswerkzaamheden, inclusief aanvullende werken, voor de irrigatiewerken, zo nodig met inbegrip van de in lid 1, eerste streepje, bedoelde aanvullende stimulansen, op voorwaarde dat na de voltooiing van de ruilverkaveling of de irrigatie ten minste 40% van de cultuurgrond wordt geëxploiteerd door bedrijven waarvan het ontwikkelingsplan is goedgekeurd, of dat 70% van die grond wordt geëxploiteerd door bedrijven die beantwoorden aan de in artikel 4, lid 1, van deze richtlijn bedoelde ontwikkelingsdoeleinden.

